

Katolinen kirkko 2000-luvun Japanissa
Japanin katolisen piispainkonferenssin kannanotot yhteiskunnallisiin
ongelmiin

Saara Orvas
Yleisen kirkkohistorian tutkielma
Huhtikuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta / kirkkohistoria		Laitos – Institution Kirkkohistorian laitos
Tekijä – Författare Saara Orvas		
Työn nimi – Arbetets titel Katolinen kirkko 2000-luvun Japanissa: Japanin katolisen piispainkonferenssin kannanotot yhteiskunnallisiin ongelmiin		
Oppiaine – Läroämne Yleinen kirkkohistoria		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu –tutkielma	Aika – Datum 27.4.2019	Sivumäärä – Sidoantal 50
Tiivistelmä – Referat <p>Pro gradu -tutkielmassani havainnoin Japanin katolisen piispainkonferenssin suhtautumista japanilaiseen moderniin yhteiskuntaan erilaisten teemojen, kuten avioliitto, perhe, ikääntyvä väestö, eutanasia, kuolemanrangaistus sekä itsemurha, avulla. Tarkastelen myös Japanin katolisen kirkon arvoja sekä kirkon pyrkimystä sopeutua ympäröivään yhteiskuntaa. Tutkimuskohteeni rajasin 2000-luvulle.</p> <p>Päälähteinäni oli kaksi piispainkonferenssin julkaisemaa asiakirjaa, jotka oli julkaistu vuosina 2001 ja 2017. Lähdemateriaalissa otettiin laajasti kantaa yhteiskunnallisiin aiheisiin ja ongelmiin, ja asiakirjojen tarkoituksena oli muistuttaa ihmiselämän tärkeydestä. Piispat ottivat hyvin yhteiskuntakriittisesti kantaa japanilaiseen yhteiskuntaan, jonka prioriteetteinä oli taloudellinen kehitys ja tehokkuus.</p> <p>Japanin katolisen kirkon piispat pitivät avioliittoa Jumalan tahtona ja oleellisena Jumalan luomistyön jatkamisen kannalta, minkä takia he pitivät avioiän nousua, avioliittojen vähenemisestä sekä avioeroja ongelmina. Individualisaatio, taloudelliset prioriteetit ja asennemuutokset olivat heikentäneet käsitystä avioliitosta ja sen tarpeellisuudesta. Perhe oli piispojen mukaan yksi tärkeimmistä asioista ihmiselle ja perhe-elämän eroosio sekä ”muutaman lapsen trendi” huolestuttivat heitä. ”Pienen syntyvyyden, ikääntyvän väestön” - kriisi oli keskeinen huolenaihe julkisessa keskustelussa ja ilmiön oletettiin aiheuttavan demografisen kriisin. Väestön ikääntyessä nousi kysymys siitä, mitä vanhusten kanssa tulisi tehdä. Katoliset piispat pitivät eläkeläisiä tienä inhimillisyyteen epäinhimillisessä yhteiskunnassa ja kritisoivat japanilaista yhteiskuntaa vanhuksien sivuuttamisesta ”taakkoina”.</p> <p>Piispojen mukaan elämä oli Jumalan lahja, johon ei saanut puuttua, ja eutanasia, itsemurha, kuolemanrangaistus ja abortti olivat kiellettyjä. Japanissa oli kuitenkin käytössä kuolemantuomio, ja 2000-luvulla käytäntö oli yleistynyt nostaen kuolemaan tuomittujen lukua sekä teloitusten määrää. Piispat vastustivat kuolemanrangaistusta tarpeettomana perustuslaillisessa yhteiskunnassa, mutta tuomiolla oli kansansuosio Japanissa. Itsemurhat olivat myös vakava yhteiskunnallinen ongelma, ja piispat pitivät tekoa syntisenä. He kuitenkin katuivat katolisen kirkon tuomitsevaa kantaa ja pitivät sitä syrjivänä.</p> <p>Piispojen ajattelussa näkyi kahden ajattelutavan ristiriitaisuus. He pyrkivät pitämään kiinni katolisen kirkon traditioista ja arvoista, mutta samalla he yrittivät sopeutua ympäröivään moderniin yhteiskuntaan.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Japani, katolinen kirkko, 2000-luku, eutanasia, itsemurha, kuolemanrangaistus, avioliitto, perhe		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

I Johdanto	2
1.1. Tutkimustehtävä.....	2
1.2. Sodanjälkeinen japanilainen moderni yhteiskunta	5
1.3. Japanin katolinen kirkko toisen maailmansodan jälkeen	10
II Yhteiskunnallisten rakenteiden muutos	17
2.1. Avioliitto ja seksuaalisuus	17
2.2. ”Japanilaisen perheen” eroosio	23
2.3. ”Harmaantumisen kriisi” – ikääntyvän väestön ongelma.....	26
III Elämästä ja kuolemasta	31
3.1. Eutanasia ja arvokas kuolema	31
3.2. Itsemurha: kunniakuolemasta yhteiskunnalliseksi ongelmaksi	33
3.3. Kuolemanrangaistus	38
IV Johtopäätökset.....	42
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	47
Painetut lähteet.....	47
Internet-lähteet.....	47
Kirjallisuus	49

I Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä

Tutkielmani aiheena on katolinen kirkko 2000-luvun Japanissa. Keskityn havainnoimaan Japanin katolisen kirkon suhdetta japanilaiseen moderniin yhteiskuntaan tarkastelemalla Japanin katolisen piispainkonferenssin julkaisemia asiakirjoja, joissa otetaan kantaa yhteiskunnallisiin aiheisiin ja ongelmiin. Piispainkonferenssi toimi Japanin katolilaisten ja Japanin katolisen kirkon äänenä sekä edustajana, minkä takia perustan tutkielmastani merkittävän osan piispainkonferenssin julkaisemille lähteille.

Japanin katolisen piispainkonferenssin (*Catholic Chuo Kyogikai*) nettisivuilla¹ oli julkaistu vuosien 1981–2019 aikana useita erilaisia dokumentteja kuten julkilausumia, kirjeitä, kommentteja sekä rukouksia koskien ajankohtaisia aiheita. Olen rajannut tutkimuskohteeni 2000-luvulle, ja vuosien 2000–2018 aikana piispainkonferenssi oli julkaissut nettisivuillaan yhteensä 64 dokumenttia. Olen valinnut dokumenteista päälähteikseni kaksi asiakirjaa: vuonna 2001 julkaistun *Reverence for Life – A Message for the Twenty-First Century from The Catholic Bishops of Japan* sekä tästä vuonna 2017 päivitetyn version *Reverence for Life: A New Look*. Asiakirjat ottivat hyvin yhteiskuntakriittisesti kantaa japanilaiseen moderniin yhteiskuntaan. Tarkastelen lähdemateriaalia temaattisesti ja olen jakanut asiakirjojen aiheet seuraaviin teemoihin: avioliitto ja seksuaalisuus, perhe, ikääntyvä väestö, eutanasia, itsemurha ja kuolemanrangaistus. Sivuan myös lyhyesti aborttia avioliitto ja seksuaalisuus -teeman yhteydessä. Näiden teemojen kautta pyrin rakentamaan kuvan Japanin katolisen kirkon luonteesta ja arvoista sekä kirkon suhtautumisesta japanilaiseen yhteiskuntaan.

Ensimmäinen päälähteeni *Reverence for Life – A Message for the Twenty-First Century from The Catholic Bishops of Japan* -asiakirja oli julkaistu vuonna 2001. Asiakirja oli laaja, ja se koostui 94 kohdasta, jotka oli jaettu neljään päälukuun: johdanto, Raamatun sanoma, perhe-elämä, elämä ja kuolema sekä yhteenvetoluku. Asiakirjan esipuheen oli kirjoittanut Nagasakin arkkipiispa Kaname Shimamoto, joka totesi, että Japanissa elettiin ahdistuksen ja surun aikaa. Arkkipiispa mainitsi syiksi taloudellisen laman, perhesiteiden haurastumisen, kouluissa tapahtuneen väkivallan ja lasten tekemät väkivaltateot sekä itsemurhien lisääntymisen keski-ikäisten ja ikääntyneiden keskuudessa. Shimamoton mukaan piispainkonferenssi julkaisi kyseisen asiakirjan, koska ihmiselämä oli Jumalan antama lahja ja

¹ Catholic Bishops' Conference of Japan [<https://www.cbcj.catholic.jp/english/>].

tämän takia se oli pyhä. Shimamoto toivoi, että piispojen viesti inhimillisyydestä ja elämästä antaisi rohkeutta ja toivoa japanilaisille ”veljille ja siskoille”.²

Piispat kirjoittivat 1900-luvusta aikakautena, jolloin ihmiselämää ei kunnioitettu tai pidetty arvossa. Aikakautta luonnehdittiin totalitarismin, ideologian, rasismien ja johtoasemissa olevien henkilöiden vallanhalun väritykseksi. Piispat julkaisivat asiakirjansa elämän tärkeydestä, jotta uusi aikakausi olisi erilainen. Johdannossa otettiin kantaa Japanin yhteiskunnan vääristymiin, jotka olivat muodostuneet taloudellisista prioriteeteista: Japanin taloudellisen kasvun tavoittelussa ihmishenkiä uhrattiin, perhesiteet kärsivät ja ihmisten arvo määriteltiin heidän tuottavuutensa kautta. Piispojen mukaan Japanin sen hetkisillä arvoilla ei saavutettaisi mielekästä tulevaisuutta, ja piispat vetosivatkin lukijoita muuttamaan heidän itsekästä toimintaansa ja kunnioittamaan elämää.³ Lähteessä käsiteltiin teemojeni lisäksi muitakin aiheita kuten biotieteitä, elinluovutusta ja ympäristöongelmia.

Toinen päälähteeni *Reverence for Life: A New Look* julkaistiin vuonna 2017. Lähde koostui johdannosta, kolmesta pääluvusta, jotka käsitelivät Raamatun sanomaa, ihmisen elämäntulkua sekä elämään ja kuolemaan liittyviä aiheita, kuten biotieteitä, aborttia ja kuolemanrangaistusta. Vuoden 2017 lähde oli laajempi kuin vuoden 2001 versio, ja se koostui 107 kohdasta. Asiakirjan esipuheen oli laatinut Japanin katolisen piispainkonferenssin presidentti Mitsuaki Takami, mutta asiakirjaan oli liitetty myös vuoden 2001 lähteen esipuhe, jonka oli kirjoittanut sen aikainen piispainkonferenssin presidentti Kaname Shimamoto.⁴ Japanin katolisen piispainkonferenssin presidentti Mitsuaki Takami kirjoitti, että vuoden 2001 jälkeen Japanissa oli tapahtunut paljon muutoksia yhteiskunta- sekä perherakenteissa ja taloudessa. Ajankohtaiset ongelmat kuten väestön ikääntyminen, terrorismi sekä sodat olivat keskeisiä aiheita lähteessä. Keskeisiä aiheita olivat myös maanjäristykset, ja niistä aiheutuneet ongelmat.⁵ Tulen keskittymään tutkielmassani enimmäkseen yhteiskunnallisiin rakennemuutoksiin ja sosiaalisiin ongelmiin, minkä takia en käsitelle työssäni biotieteitä tai ympäristöongelmia. Näiden lisäksi en tarkastele sotaa ja terrorismia, koska teemat löytyivät ainoastaan vuoden 2017 lähteessä.

Päälähteideni lisäksi olen käyttänyt tutkielmassani useita muita lähteitä, kuten tilastoja, lakeja tai erilaisia asiakirjoja. Suurin osa lähteistäni oli julkaistu joko Japanin katolisen piispainkonferenssin -sivuilla tai Japanin tilastoviraston -sivuilla. Tärkeimmät lähteeni näistä

² Shimamoto 2001.

³ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 1–5.

⁴ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017; Takami 2017.

⁵ Takami 2017.

olivat Japanin tilastoviraston julkaisemat *Statistical Handbook of Japan* sekä *Japan Statistical Yearbook 2019*.

Tutkimuskirjallisuuteni koostui enimmäkseen englanninkielistä artikkeleista sekä kirjallisuudesta. Teemojeni osalta keskeisimmät teokset olivat Hans Dieter Öhlschlegerin *Family* sekä Ralph Lützelerin *Demography*, Allison Alexyn & Richard Ronaldin toimittama teos *Home and family in Japan: Continuity and transformation*, Katsunori Kain *Euthanasia and death with dignity in Japanese law*, Roxanne Russellin *Cultural influences on suicide in Japan* ja Mai Saton väitöskirja *The death penalty in Japan: Will the public tolerate abolition?*. Japanin historian sekä yhteiskunnallisten rakenteiden osalta käytän enimmäkseen Bestorin, Lyon-Bestorin & Yamagatan toimittamaa teosta *Routledge handbook of Japanese culture and society* sekä Mark R. Mullinsin tutkimusartikkelia *Between Inculturation and Globalization: The Situation of Catholicism in Contemporary Japanese Society*.

Haasteellista tutkielman tekemisestä teki aihealueeni rajaus sekä kielimuuri. Kuten aiemmin mainitsin, molemmat päälähteistäni oli erittäin laajoja, ja ne käsittelivät useita eri aihealueita, mikä teki teemojen valitsemisesta hankalaa. Päädyin nykyisiin teemoihini (avioliitto ja seksuaalisuus, perhe, ikääntyvä väestö, eutanasia, itsemurha ja kuolemanrangaistus) usean uudelleenarvioinnin ja rajauksen kautta. Tutkielman tekoa hankaloitti myös se, että en ymmärrä japaninkieltä. Tämä rajoitti löytämäni tietojen käyttöä. Löysin muun muassa erilaisia oleellisia tilastoja Japanin tilastoviraston sivuilta, joita en kuitenkaan voinut käyttää riittämättömän kielitaidon takia.

Aloitin tutkielmani pohjustaen 2000-luvun Japanin yhteiskunnallista tilannetta tarkastellen maan historiallista kehitystä toisen maailmansodan jälkeen. Seuraavaksi tarkastelin samalta aikajaksolta katolisen kirkon historiaa Japanissa ja esittelin lyhyesti Japanin katolisten piispojen piinpainkonferenssin. Johdanto-luvun jälkeen siirryin tarkastelemaan temaattisesti piispainkonferenssin kannanottoja yhteiskunnallisiin aiheisiin ja ongelmiin. Ensimmäisessä osassa tarkastelin yhteiskunnallisten rakenteiden muutosta avioliiton, perheen ja väestön näkökulmasta. Toisessa osiossa tarkastelin elämää ja kuolemaa eutanasian, itsemurhan ja kuolemanrangaistuksen näkökulmasta.

1.2. Sodanjälkeinen japanilainen moderni yhteiskunta

Tässä luvussa kuvailen lyhyesti japanilaista modernia yhteiskuntaa, sen arvoja ja ongelmia, mitä kautta pyrin avaamaan ja antamaan kontekstia katolisten piispojen kannanottoihin yhteiskunnallisista aiheista ja ongelmista. Tarkastelen japanilaisten yhteiskuntarakenteiden muodostumista sodanjälkeisessä Japanissa, mutta samalla sivuan sotaa edeltävää aikaa, koska 2000-luvun yhteiskuntarakenteiden taustalla oli myös Meiji-restauraatio⁶.

Japanissa tapahtui useita suuria yhteiskunnallisia muutoksia toisen maailmansodan jälkeen, sodassa häviämisen seurauksena. Sota oli tuhonnut laajoja alueita, varsinkin kaupunkialueita, ja liittoutuneiden miehityksen (1945–1952) myötä Japanin keisari Hirohitosta tuli pelkkä symbolinen johtohahmo.⁷ Ennen sotaa Japanin hallitsijoille oli tavallista käyttää uskontoja hyödykseen eri tavoin ja eri tarkoituksiin: Tokugawa-shōgunaatti⁸ käytti uskungefutselaisuutta ideologiassaan sekä valjasti buddhalaiset instituutiot palvelukseensa saavuttaakseen stabiilin ja yhtenäisen valtion; Japanin keisari oli ollut maan ylin johtaja sekä ylipappi, ja uskonnollisia riittejä sekä politiikkaa ei erotettu toisistaan. Tämän lisäksi 1800-luvulta alkaen Japanin keisarin uskottiin olevan shintolaisen auringon jumalattaren *Amaterasun* jälkeläinen. Keisarilla oli jumalallinen alkuperä ja näin hän oli pyhä ja loukkaamaton. Vasta vuonna 1945 Japanin keisari kielsi julkisesti jumalallisen syntyperänsä.⁹ Japanissa tuli voimaan uskonnonvapaus vuoden 1946 perustuslain myötä.¹⁰

Japanilaista yhteiskuntaa väritti 2000-luvulla vahva työmoraali sekä taipumus yhteistyöhön ja yhdenmukaisuuteen, joiden taustalla oli uudelleenrakentamisen aika 1950-luvulla. Tällöin uudeksi yhteiskunnalliseksi piirteeksi muodostui avoimuus mahdollisuuksille. Universaalien peruskoulutuksen kautta saavutettiin sosiaalista statusta ja perinnölliset velvollisuudet korvautuivat ”persoonattomilla sosiaalisilla yhteyksillä”. Japanin hallitus kannatti 1950–1960 -lukujen aikana nopeaa taloudellista kasvua, josta seurasi pikainen teollistuminen, kaupungistuminen sekä keskiluokan muotoutuminen. Taloudellisen kasvun

⁶ Meiji-restauraatio alkoi vuonna 1868 kun Tokugawa-shōgutaatti kaatui ja Meiji-kausi alkoi. Restauration tarkoituksena oli keisarillisen vallan palauttaminen, vallan keskittäminen keisarille sekä modernisaatio, ”kaiken uudistaminen”. Meiji-kauden aikana shintolaisuudesta tuli Japanin kansallisuskonto (valtioshinto). Jansen 2002, 334; Vesterinen 2012, 22–23.

⁷ Bestor, Lyon-Bestor & Yamagata 2011, 2.

⁸ Tokugawa-shōgunaatti (*Tokugawa bakufu*) oli Ieyasu Tokugawan perustama dynastia, joka oli vallassa vuosina 1603–1868. Tokugawa-kaudella Japani harjoitti eristäytymispolitiikkaa ja aikakausi oli poliittisesti stabiili. Meyer 2009, 103–104.

⁹ Kena 1993, 136; Vesterinen 2012, 92–93.

¹⁰ The Constitution of Japan 1946, §20.

myötä joukkotieodotusvälineet, laaja kuluttajakulttuuri ja ”lupaus valoisasta elämästä” tulivat osaksi japanilaista yhteiskuntaa.¹¹

Tultaessa 1970-lukuun Japanista oli tullut taloudellinen suurvalta, minkä varjopuolena oli kuitenkin saastuneisuus, ympäristöön kohdistuneet tuhot sekä suhteellisen alhainen elintaso¹² verrattuna muihin teollistuneisiin valtioihin: kulttuurilliset normit eivät kehittyneet Japanissa samassa tahdissa talouden kanssa, niin kuin ne eivät kehittyneet muissakaan maissa.¹³ Vaikka 1970-luvulla keskityttiin korjaamaan kritiikkiä saaneet ongelmat, ja useiden japanilaisten elämäntavat ja elinot muistuttivat muiden teollistuneiden yhteiskuntien keskiluokkia, 1980-luvun ”ylenpalttinen kulutus” ja ”mahtailevat investoinnit” johtivat 1990-luvulla pörssimarkkinoiden sekä asuntojen hintakuplan puhkeamiseen, josta alkoi taloudellisen laman aikakausi. Lupaus keskiluokan vauraudesta rikkoutui ja yhteiskunnallisen, poliittisen sekä taloudellisen tasa-arvon illuusio katosi taloudellisen kasvun myötä. Laman aikaisten vuosikymmenien aikana japanilainen yhteiskunta oli muuttunut: pitkä lama-aika, työllisyyden epävakaumus, tuloerojen kasvu, kokonaishedelmällisyysluvun¹⁴ lasku sekä väestön ikääntyminen olivat nykyaikaisen Japanin todellisuutta. Yhteiskunnallisista muutoksista johtuvat seuraukset olivat keskeinen huolenaihe Japanissa.¹⁵

Japanilaisessa yhteiskunnassa naisten ja miesten roolit olivat jäykät mutta laajasti hyväksytyt. Sukupuoliroolit muodostuivat 1900-luvun alussa normiksi, jonka mukaan miehet olivat perheen elättäjiä ja näin heidän velvollisuutensa oli työnantajensa ohjeiden noudattaminen. Naisten tuli olla ”hyviä vaimoja ja viisaita äitejä”, ja heidän tuli järjestää elämänsä perheensä ympärille. Vaikka sukupuoliroolit olivat rajoittavia, niillä nähtiin olevan myös hyvät puolet. Naiset saivat kotiäidin roolin myötä kunnioitusta ja rooli antoi tietynlaisia oikeuksia kotitalouteen sekä omaisuuteen liittyvissä päätöksissä ja turvaa.¹⁶ Naisten rooli kotitalouden hoitajana tarkoitti usein sitä, että heidän hallussaan oli kotitalouden varat, joista he antoivat aviomiehilleen niin sanottua kuukausirahaa. Naiset päättivät myös mahdollisista kodinhankinnoista.¹⁷ Sukupuoliroolit kuitenkin vaikeuttivat niiden naisten elämää, joilla oli

¹¹ Bestor, Lyon-Bestor & Yamagata 2011, 2.

¹² Elintaso määriteltiin muun muassa asumisolojen ja vapaa-ajan toiminnan kautta.

¹³ Bestor, Lyon-Bestor & Yamagata 2011, 2; Slater 2011, 104.

¹⁴ Kokonaishedelmällisyysluvulla (Total Fertility Rate, TRF) tarkoitetaan lapsimäärää, jonka naiset keskimäärin saavat elinaikanaan.

¹⁵ Bestor, Lyon-Bestor & Yamagata 2011, 3–4.

¹⁶ LeBlanc 2011 117–118.

¹⁷ White 2011, 137.

kodin ulkopuolisia tavoitteita. Vuoden 1986 lain¹⁸ tarkoituksena oli tasa-arvoinen työllistyminen, mutta laki osoittautui tehottomaksi, ja toimistotöissä olevat naiset olivat kohdanneet sortoa ja seksuaalista häirintää työpaikoillaan. Naisten huono asema työelämässä sai jotkut naiset muun muassa viivästyttämään avioitumista työuran takia.¹⁹

Kun sukupuoliroolit ohjasivat naiset kotiin, ne ohjasivat miehet työelämään: kun naiset olivat kotiäitejä, miehet olivat *salaryman*²⁰, jotka olivat ”naimisissa sekä työnsä että vaimonsa kanssa”. *Salarymanin* identiteetti oli maskuliinisuuden merkki samalla tavalla kuin kotiäidin oli feminiinisuuden. Sukupuoliroolit aiheuttivat tietynlaisen itseään ruokkivan kierteen. Koska aviomiesten aika meni työntekoon, vaimoille jäi kodin ja lasten hoito. Oletus naisten velvollisuuksista kotona taas tarkoitti sitä, että heidän koulutuksestaan huolimatta naiset työllistyivät vain huonopalkkaisiin määräaikaisiin tai osa-aikaisiin töihin. Julkisten päiväkotien pienet resurssit ja yksityisten päiväkotien harvinaisuus tarkoitti sitä, että naisilla oli vaikeata olla töissä sekä hoitaa lapsia. Tämä taas tarkoitti sitä, että perheellisten miesten oli vaikeata olla mikään muu kuin työtätekevä *salaryman*.²¹

Valtion politiikka, arkipäiväiset sosiaaliset käytännöt ja naisten halukkuus määrittää itsensä äideiksi tai vaimoiksi ylläpiti perinteisiä sukupuolirooleja²². Kuitenkin sodan jälkeen syntyneillä oli vaikeuksia asettua niihin. Avioliittojen määrän ja hedelmällisyysluvun laskun nähtiin osoittavan, että sodanjälkeiset sukupolvet olivat vastahakoisia noudattamaan 1900-luvun alkupuolella muotoutuneita odotuksia koskien sukupuolirooleja ja perhe-elämää. Hallitus sekä joukkotiedotusvälineet näkivät vastahakoisuuteen olleen syynä muun muassa liiallinen altistuminen länsimaisiin demokraattisiin näkemyksiin nuorten japanilaisten koulutuksessa. Joukkotiedotusvälineet, poliittiset tahot ja yhteisöjen johtajat ovat kritisoineet japanilaisia, jotka eivät noudattaneet traditionaalisia sukupuolirooleja. Naimattomia, varsinkin naisia, jotka asuivat vanhempiensa luona, syytettiin ”pienen syntyvyyden, ikääntyvän väestön kriisistä”.²³ Perinteisten sukupuoliroolien vallitsevasta asemasta huolimatta, niiden rinnalle

¹⁸ Ordinance for Enforcement of the Act on Ensuring Equal Opportunities for and Treatment of Men and Women in Employment 1986.

¹⁹ LeBlanc 2011, 118; White 2011, 135.

²⁰ Japanissa kutsuttiin miespuolisia toimistotyöntekijöitä *salaryman*iksi riippumatta siitä, millä alalla he työskentelivät. Nimitys sai alkunsa teollistumisen ja työvoiman sukupuolen mukaisen jakautumisen myötä. Naisispuolisista toimistotyöntekijöistä käytettiin nimitystä *office lady*.

²¹ LeBlanc 2011, 118–119.

²² Sukupuolirooleja ylläpiti myös japaninkieli, jossa naisten kielen huomattiin olevan selvästi feminiininen: muun muassa sanonnat, sanojen loppuliite ja intonaatio olivat erilaisia miesten ja naisten välillä. LeBlanc 2011, 124.

²³ Bestor, Lyon-Bestor & Yamagata 2011, 5–6; LeBlanc 2011, 118–119.

muodostui uusia vaihtoehtoisia tapoja tulkita miehen ja naisen roolia nykyaikaisessa yhteiskunnassa.²⁴

Japanilaisen perheen -ideasta tuli valtion huolenaihe Meiji-kaudella²⁵ (1868–1912) modernisaation yhteydessä: perhe määriteltiin sen mukaan mikä oli hyödyllisintä valtion kannalta riippumatta siitä vastasiko määrittely todellisuutta.²⁶ Meiji-kaudella otettiin käyttöön *ie*²⁷ -perherakenne, joka perustui konfutselaisuuteen ja vanhempien kunnioitukseen. Rakennetta vahvistettiin erilaisten lakien avulla, joissa määriteltiin kotitalouden jäsenien velvollisuudet perheenpäää kohtaan. Lait mitätöitiin vuoden 1947 uudessa siviililaissa.²⁸

Tämä perheen normatiivinen konsepti ei kuvannut ”normaalialia japanilaista perhe-elämää”, vaan se vastasi kuviteltua homogeenisyyttä²⁹, jossa poissuljettiin perheiden monimuotoisuus valtion hyödyksi.³⁰ Perhe edusti valtiota ja isä edusti keisaria.³¹ Käsitys japanilaisesta perheestä kuitenkin muuttui naiskäsityksen myötä. Perhe muuttui konfutselaisesta ”hyveellisestä” ja ”tuotteliaasta” perheestä keskiluokkaiseen ”yksilölliseen kuluttajaperheeseen”. Perherakenteen muutos näkyi syntyvyyden laskussa sekä väestön ikääntymisessä. Viranomaisten sekä konservatiivien keskuudessa kritisoitiin muutosta, ja he näkivät nykyaikaisten perheiden aiheuttavan kansallisen demografisen kriisin.³²

Showa-kauden (1926–1989) aikana vastuu lapsien hoidosta siirtyi perheestä koulutusjärjestelmän alaisuuteen. Ennen toista maailmansotaa yläastekoulutus oli toivottavaa mutta sodan jälkeen siitä tuli osa oppivelvollisuutta, ja lukiokoulutusta vaadittiin melkein kaikkiin ammatteihin. Korkeakoulututkinnoista tuli osa keskiluokkaista statusta 1970-luvun alussa, mistä lähtien kilpailu yliopistoihin ja hyviin työpaikkoihin ”tenttihelvetin” kautta tuli normiksi japanilaisessa yhteiskunnassa. Jo vuodesta 1872, jolloin kuusivuotinen oppivelvollisuus tuli voimaan, koulu hallitsi perheiden aikataulua ja prioriteetteja. Koulutus ja sen tuomat saavutukset ohjasivat vanhempien tavoitteita, kun akateemiset saavutukset alkoivat korreloimaan yhä enemmän ja enemmän poikien osalta ammatillisen menestymisen

²⁴ LeBlanc 2011, 121.

²⁵ Japanissa käytettiin kahdenlaista kalenterijärjestelmää: länsimaista gregoriaanista kalenteria sekä Meiji-kaudella käyttöön otettua kalenterijärjestelmää, jossa vuodet lasketaan keisarin hallituskauden mukaan. Nykyinen Heisei-kausi alkoi vuonna 1989. Kalenterin mukaan vuonna 2019 elettiin vuotta Heisei 31. Vesterinen 2012 192–193, 295.

²⁶ White 2011, 129.

²⁷ *Ie* eli koti oli useasta sukupolvesta koostuva patrilineaarinen kotitalous. Thang 2011, 175.

²⁸ Alexy & Ronald 2011, 1.

²⁹ Valtio kuvaili muitakin yhteiskunnan osa-alueita kuin perhettä homogeeniseksi näyttäytyäkseen yhtenäiseltä ja vahvalta.

³⁰ White 2011, 129.

³¹ White 2011, 139.

³² White 2011, 130.

ja tyttöjen osalta avioliittokelpoisuuden kanssa. ”Hyvä lapsi” tarkoitti koulussa menestyvää lasta, ja korkeat akateemiset odotukset tarkoittivat koulun jälkeisiä oppitunteja, valmennuskursseja ja kotiopettajia niissä perheissä, joilla oli tähän varaa. Tämä taas vaikutti epätasa-arvoistumiseen, kun varakkaiden perheiden lasten pääsy yliopistoihin oli todennäköisempää kuin ei-varakkaiden.³³

Keskiluokkaisessa perheessä lastenkasvatus ja lapsen potentiaali nähtiin eri tavalla kuin ”työväen” tai ”vanhan keskiluokan” perheissä: lapsi syntyi ”tyhjänä tauluna” ja vastuu lapsen menestymisestä jäi äidille, mikä taas vaati kokopäiväisen kotiäidin roolin. Japanissa oli pitkään ajateltu, että vain äiti voi antaa lapselleen tarvittavan hoidon, minkä takia näkemys – vaikkakin viime aikoina muuttunut – perheen ulkopuolisista hoitajista oli negatiivinen. Työssäkävien äitien uskottiin vaarantavan heidän lapsiensa akateemisen tulevaisuuden. Länsimaissa tätä ”vierasta” käytäntöä, jossa äiti oli aina läsnä lapsensa elämässä, kuvailtiin äidin ja lapsen yhteensulautumiseksi tai liialliseksi huomioksi. Vaikka koulun ulkopuoliset aktiviteetit ja 1980-luvulta alkaen kotitietokoneet vähensivät äidin ja lapsen yhteistä aikaa ja näin ollen myös mahdollisuutta äidin ja lapsen yhteensulautumiseen, lasten hemmottelu oli noussut keskustelunaiheeksi Japanissa. Toisaalta ”*otakuista*” eli nuorista erakoista, jotka viettivät kaiken aikansa tietokoneella, oli myös yleinen huolenaihe.³⁴

Hemmottelun ja eristyneisyyden lisäksi vanhempien odotukset akateemiseen menetykseen loi paineita lapsille. Koska lapsi syntyi ”tyhjänä tauluna” tämän potentiaalilla ei ollut rajoja. Jos tilanteeseen lisättiin vielä äiti, joka oli tehnyt kaikkensa lapsensa menestymisen eteen, lapsi ei voinut sanoa ”tehneensä parhaansa”, jos lapsen suoritus ei ollut täydellinen.³⁵ Nämä mainitut ongelmat olivat yleisiä juuri yhden lapsen perheissä ja jotkut opettajat kokivat, että sisarettomat lapset aiheuttivat ongelmia luokissa. Heidän mukaansa lasten vanhempien tulisi kasvattaa lapsensa olemaan kohteliaampia, itsenäisempiä ja yhteistyökykyisempiä, mikä tapahtuisi ”luonnollisesti” sisaruksien avulla. Tämä ajattelu johti naisten painostukseen synnyttää enemmän lapsia, jolloin ”yhden lapsen ongelma” katoaisi. Enemmän lapsia tarkoitti myös nuoren työvoiman lisääntymistä, mikä poistaisi talouden heikkenemisen uhkan.³⁶

Kuitenkin perheroolit muuttuivat uusien asenteiden sekä taloudellisen todellisuuden myötä. Nuoret isät ottivat enemmän vastuutta lastenkasvatukseen, kun äidit siirtyivät

³³ White 2011, 133–134.

³⁴ White 2011, 134.

³⁵ White 2011, 134.

³⁶ White 2011, 134–135.

työelämään. Avioerojen määrä oli alhainen, mutta nousussa ja miesten asema yksinhuoltajina yleisty. ³⁷ Perherakenteen muuttuessa valta siirtyi vanhemmalta sukupolvelta nuoremmalle, perheen elättäjille. Nuoremman sukupolven vastuulle siirtyi vanhempinsa hoito lasten lisäksi. Vaikka vanhemman sukupolven vaikutusvalta väheni perheessä, sukupolvella oli 1990-luvulle tultaessa merkittävä yhteiskunnallinen vaikutusvalta kuluttajana sekä politiikassa. Toisaalta 1970-luvulla nousi keskustelunaiheeksi vanhusten asema. Toisten mukaan modernisaatio heikensi vanhempien ihmisten asemaa, kun taas toisten mukaan modernisaatio ei vaikuttanut tähän ollenkaan. ³⁸

Japanissa oli 1970-luvulta lähtien oltu huolissaan väestön ikääntymisestä ja 2000-lukua lähestyessä huoli oli kasvanut ja aiheesta oli tullut suosittu keskustelunaihe julkisuudessa. Termit kuten ”harmaantumisen kriisi” (*the greying crisis*) sekä ”alhainen syntyvyys ja ikääntyvä väestö” (*shōshika-kōreika shakai*) tulivat yleisiksi. Vuoteen 2002 mennessä Japani oli noussut OECD:n ³⁹ maailman vanhimman väestön listan kärkeen. ⁴⁰ Vuonna 2016 Japanilla oli korkein prosentuaalinen määrä vanhuksia verrattuna Yhdysvaltoihin ja Euroopan maihin, korkein elinajanodote maailmassa (naisilla noin 87 vuotta, miehillä 81 vuotta) sekä yksi alhaisimmista hedelmällisyyslukuista ⁴¹. ⁴² Ikääntyvän väestön ongelman ratkaisuksi linjauksia koskien eläkettä, terveydenhuoltoa ja institutionaalista hoitoa muutettiin, kuten muissakin teollistuneissa maissa, joilla oli sama väestön ikääntymisen ongelma. ⁴³ Monet olivat huolissaan, että väestön ikääntyminen aiheuttaisi Japanin ”romahtamisen” tulevaisuudessa. ⁴⁴

1.3. Japanin katolinen kirkko toisen maailmansodan jälkeen

Tässä luvussa tarkastelen roomalaiskatolisen kirkon historiaa toisen maailmansodan jälkeisessä Japanissa sekä kirkon tämän hetkistä asemaa modernissa japanilaisessa yhteiskunnassa. Lopuksi käsittelen katolisen kirkon hallinnollista puolta sekä esittelen suppeasti Japanin katolisen piispainkokouksen ja sen tarkoituksen.

Katolisen kirkon kehitykseen vaikutti sodanjälkeisen Japanin poliittisten ja oikeudellisten järjestelmien perusteelliset muutokset, jotka johtuivat Japanin häviämisestä

³⁷ White 2011, 138.

³⁸ White 2011, 136–137.

³⁹ The Organization for Economic Co-operation and Developmentin tarkoituksena oli parantaa taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia ympäri maailmaa. OECD teki yhteistyötä eri hallitusten kanssa ymmärtääkseen mikä aiheuttaa taloudellista, yhteiskunnallista ja ympäristöllistä muutosta. OECD.org. [<http://www.oecd.org/about/>].

⁴⁰ Thang 2011, 172, 174.

⁴¹ Väestö uusiutuu luonnollisesti, jos hedelmällisyysluku on 2.1 tai enemmän eli nainen synnyttää elämänsä aikana keskimääräisesti vähintään kaksi lasta. Japanin hedelmällisyysluku oli 1.44 vuonna 2016.

⁴² Statistics Bureau 2018, 17, Figure 2.5, Figure 2.7, Table 2.6.

⁴³ Thang 2011, 172.

⁴⁴ Thang 2011, 173.

sodassa vuonna 1945 ja siitä seuranneesta maan miehityksestä. Liittoutuneiden valvontakomissio määräsi valtioshinton purkamisen ja erilaisten linjauksien kautta shintolaisuudesta tuli vapaaehtoinen organisaatio ilman erityistä oikeudellista asemaa tai taloudellista tukea valtiolta.⁴⁵ Tämän lisäksi valtio ja uskonto erotettiin toisistaan vuoden 1946 perustuslaissa⁴⁶, jossa oli taattu uskonnonvapaus kaikille. Perustuslain mukaan mikään uskonnollinen ryhmä ei saanut etuoikeuksia valtiolta, eikä uskonnolliset ryhmät saaneet käyttää poliittista valtaa. Ketään ei saatu pakottaa osallistumaan uskonnollisiin tapahtumiin, juhliin, rituaaleihin tai uskonnonharjoituksiin. Valtio tai sen hallintoelimet eivät myöskään saaneet osallistua uskonnolliseen opetukseen tai uskonnolliseen toimintaan millään tavalla eikä valtio saanut taloudellisesti avustaa mitään uskonnollista organisaatiota tai organisaatioita, jolla oli yhteyksiä uskonnollisiin ryhmiin.⁴⁷ Perustuslain mukaan valtio oli siis kokonaan erotettu uskonnoista. Japanin hallitus ei edustanut tai saanut avustaa uskonnollisia ryhmiä, koska tämä olisi perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden vastaista ja avustus olisi asettanut eri uskonnolliset ryhmät eriarvoisiksi.

Perustuslain myötä Japanissa aukesi uskonnoille ”avoimet markkinat”. Vaikka myös katolinen kirkko hyötyi tästä, sodanjälkeiset vuodet olivat vaikeata aikaa. Useat kirkot olivat tuhoutuneet sodan aikana, ja katolinen kirkko menetti pelkästään Nagasakin pommituksessa noin 8 500 jäsentä. Toisaalta liittoutuneiden miehityksen aikana kristittyjen kirkkojen uudelleenrakentamista yleensä tuettiin ja erilaiset lähetystyöt saivat lastillisia avustustarvikkeita sekä uskonnollisia materiaaleja. Miehityksen aikainen hallitus teki myös yhteistyötä useiden eri kirkkojen kanssa, jotka lähettivät pappeja ja nunnia auttamaan valtion uudelleenrakentamisessa. Katolilaisten määrä kaksinkertaistui kymmenen vuoden aikana ja vuonna 1958 heitä oli yhteensä 227 063. Kasvu kuitenkin tasaantui ja vuoteen 1971 mennessä kasvu oli vain 0,34% vuodessa.⁴⁸

Katolilaisten määrän kasvu muutti Japanin katolisen kirkon koostumusta ja jäsenten yhtenäisyyttä. Sodan jälkeen katolilaiset voitiin jakaa kahteen eri ryhmään: Nagasakin kristittyihin ja ”uusiin käännyttäisiin”. Nagasakin kristityillä viitattiin ensimmäisten japanilaisten kristittyjen (*kirishitan*) jälkeläisiin, jotka muodostivat Japanin katolisen kirkon perustan. Nagasakin kristityt tulivat enimmäkseen alemmista luokista, ja heitä kuvailtiin

⁴⁵ Mullins 2011, 170.

⁴⁶ Japanin perustuslaki hyväksyttiin vuonna 1946 ja tuli voimaan vuonna 1947.

[https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html]

⁴⁷ The Constitution of Japan 1946, §20, §89.

⁴⁸ Mullins 2011, 170.

konservatiivisiksi ja hurskaiksi. Toisella ryhmällä eli ”uusilla käännyttäisillä” viitattiin kaupunkialueiden, kuten Tokion ja Osakan, kristittyihin, jotka tulivat enimmäkseen keskiluokasta. Heillä oli taipumus olla avoimia muutoksille. Sodan jälkeen katolilaisten kasvu keskittyi kaupunkialueille ja vuoteen 1985 mennessä kaupunkialueiden katolilaisten määrä ylitti Nagasakin hiippakunnan katolilaisten määrän. Katolilaisten vähäinen kasvu jatkui ja vuonna 2005 katolilaisia oli Japanissa yhteensä 476 013.⁴⁹ Toisaalta vuodesta 2008 katolilaisten määrä alkoi laskea ja vuonna 2012 heitä oli 444 441 eli noin 0,35% Japanin väestöstä.⁵⁰

Katolisella kirkolla, kuten myös protestanttisilla kirkkoilla, oli vaikeuksia päästä irti ulkomaalaisen uskonnon maineesta. Kirkon ”länsimaalaisuus” oli ongelma, vaikkakin kristinusko oli ajoittain vetänyt puoleensa japanilaisia juuri sen länsimaalaisuuden takia. Kristinuskon heikkoa kannatusta selitettiin sen Eurooppa-keskeisyydellä sekä perinteisen japanilaisen uskonnollisuuden ja kirkon eksklusiivisten opetusten välisellä ristiriidalla. Kuitenkin Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen (1962–1965) jälkeen Japanin katolinen kirkko oli kirkolliskokousta seuraavien vuosikymmenien aikana siirtynyt pois päin länsimaisuudesta kohti japanilaisuutta inkulturaation merkeissä.⁵¹ Toisaalta jo vuonna 1940 voimaantullut laki⁵² edisti kristinuskon japanilaistamista: laissa vaadittiin, että katolisten kirkkojen ja koulujen hallintotehtävissä olleet länsimaalaiset korvattiin japanilaisilla. Samalla länsimaalaisten lähetystyöntekijöiden toimintaa rajoitettiin.⁵³ Vaikka tämä kristinuskon japanilaistuminen katosi länsimaalaisten kristittyjen maahantulon myötä, katolisen kirkon japanilaistamista jatkettiin. Vuoteen 1985 mennessä japanilaisia pappeja oli suunnilleen saman verran kuin ulkomaalaisia ja vuoteen 2005 mennessä heitä oli yli 300 enemmän kuin ulkomaalaisia.⁵⁴ Määrä oli pysynyt kuta kuinkin samana vuonna 2012: japanilaisia pappeja ja piispoja oli vuonna 2012 yhteensä 889 kun taas ulkomaalaisia oli 533.⁵⁵

Katolinen kirkko oli vuosikymmenien aikana muuttanut omia linjauksiaan, jotta katolinen usko ei törmäisi yhteen traditionaalisten shintolaisten ja buddhalaisten velvoitteiden kanssa. Kirkon varhaisessa lähetystyössä katolilaisia oli kehoitettu tuhoamaan kotitalouksien buddhalaiset alttarit ja heitä oli kielletty osallistumasta buddhalaisiin hautajaisriitteihin sekä

⁴⁹ Mullins 2011, 170–171.

⁵⁰ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2012, 1.

⁵¹ Mullins 2011, 171.

⁵² Vuonna 1940 tuli voimaan uskontoja koskeva laki (Shūkyōdantaihō), jonka myötä uskonnolliset yhteisöt saivat ensimmäistä kertaa oikeudellista jalansijaa. Sakamoto s.a..

⁵³ Ion 2003, 92; Mullins 2011, 173

⁵⁴ Mullins 2011, 173.

⁵⁵ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2012, 5.

esi-isiltä perittyihin riitteihin, jotka olivat merkittävä osa japanilaisten uskonnollista elämää. Nämä velvoitteet aiheuttivat vakavia konflikteja perheissä sekä yhteisöissä, mutta vuonna 1985 katolinen kirkko julkaisi kirjan *Guidelines for Catholics with Regard to Ancestors and the Dead (Sosen to shisa ni tsuite no katorikku shinja no tebiki)*, jossa aikaisemmista linjauksista joustettiin ja muun muassa riitteihin osallistuminen sallittiin. Toinen inkulturaation merkeistä oli shintolaisen *Shichi-go-sanin*⁵⁶ kristillistäminen ja omaksuminen osaksi katolilaisten kirkkoelämää.⁵⁷

Kuitenkin yksi suurimmista merkeistä inkulturaation ja japanilaistumisen onnistumisesta oli katolisen kirkon reaktio kristillisen avioliiton laajaan suosioon ei-kristittyjen keskuudessa. Vatikaani salli vuonna 1975 ei-kristittyjen vihkimisen japanilaisissa kirkoissa ja Japani oli ilmeisesti ainoa valtio, jolle annettiin tämä oikeus. Japanin katolinen kirkko vakiinnutti oikeuden vuonna 1990, ja kirkolla oli tämän seurauksena kaksi riittä avioliitolle: ”riitti avioliiton juhlimiselle jumalanpalveluksessa” ja ”riitti avioliiton juhlimiselle ilman jumalanpalvelusta”. Kristillisten avioliittojen suosio oli kasvanut viimeisten vuosikymmenien aikana: vuonna 1982 vielä 90% avioliitoista suoritettiin shintolaisilla riiteillä, mutta vuoteen 2005 mennessä noin 70% valitsi kristillisen riitin ja shintolaisen riitin valitsi vain noin 20%. Asenteet kristinuskoa kohtaan olivat muuttuneet sodanjälkeisten sukupolvien piirissä vaikuttaen positiivisesti kristinuskon asemaan: samalla kun shintolaisuus hallitsi syntymään liittyviä riittejä ja buddhalaisuus kuolemaan liittyviä riittejä, niin kristinuskosta oli tullut merkittävä kilpailija japanilaisten avioliittojen pyhittämisessä.⁵⁸

Japanin sodanjälkeisen kehityksen myötä katolinen kirkko mukautui eri tavoilla paikalliseen ympäristöön ja kirkko nähtiin selvästi suvaitsevampana ja anteliaampana nykyaikaisessa japanilaisessa yhteiskunnassa. Sopeutumisesta ja japanilaistumisesta huolimatta kirkko ei kuitenkaan kokenut huomattavaa jäsenmäärän kasvua ja useat indikaattorit osoittivat, että katolinen kirkko oli heikkenemässä.⁵⁹ Katolisen kirkon jäsenmäärä oli vuosien 2002–2008 aikana pienessä kasvussa, lukuun ottamatta vuoden 2007 pudotusta jäsenmäärässä, mutta vuoteen 2012 mennessä katolilaisia oli 5 486 vähemmän kuin 10 vuotta aikaisemmin.⁶⁰ Katolisten pappien, sekä pappisseminaarien määrä oli myös

⁵⁶ Riittä vietetään perinteisesti 15.11. shintolaisilla pyhäköillä tyttöjen ollessa 3-vuotia ja poikien ollessa 5- tai 7-vuotias. Riitissä rukoillaan shintolaiselle jumalalle eli *kamille* lapsen terveyden puolesta.

⁵⁷ Mullins 2011, 173–175.

⁵⁸ Mullins 2011, 175–177.

⁵⁹ Mullins 2011, 177.

⁶⁰ Catholic Bishops' Conference of Japan 2012, 1.

tasaisessa laskussa. Monet seurakunnat olivat ilman pappia, minkä takia oli noussut ehdotus maallikoiden kouluttamisesta pappisvirkaan. Toisissa seurakunnissa, kuten Hiroshimassa, tukeuduttiin yhteistyön toivossa vahvempaan Etelä-Korean katoliseen kirkkoon, josta saapuikin vuonna 2002 kaksi hiippakuntapappia Hiroshimaan.⁶¹

Pappien väheneminen ei ollut ainoa huolenaihe katoliselle kirkolle. Japanin hedelmällisyysluvun laskun myötä myös katolilaisten määrä laski ja näyttäisi siltä, että Japanin katolilaiset tulisivat olemaan tulevaisuudessa kutistuva vähemmistö. Toisaalta Japanin katolisen piispainkonferenssin tilastot katolilaisten määrästä ottivat huomioon vain japanilaiset katolilaiset, jotka olivat virallisesti rekisteröityneet jäseneksi eikä tilastoissa näin ollen huomioida maahanmuuttajia tai ulkomaalaisia työntekijöitä.⁶²

Japaniin oli jo 1980-luvulta lähtien saapunut ulkomaalaisia katolisia työn perässä muun muassa Etelä-Amerikasta sekä Filippiineiltä, ja 1990-luvulla määrä kasvoi merkittävästi. Useat katoliset maahanmuuttajat hakeutuivat katoliseen kirkkoon maahan tultaessa, koska se oli tuttu tuntemattomassa paikassa.⁶³ Globalisaation myötä maahanmuuttajista tuli merkittävä ryhmä Japanin katolisessa kirkossa, ja vuonna 2005 ulkomaalaisia katolilaisia oli yhteensä 529 452 eli enemmän kuin japanilaisia katolilaisia. Ulkomaalaisten katolilaisten nopea kasvu oli kuitenkin ongelmallinen katoliselle kirkolle: kirkon riittämättömät resurssit sekä joidenkin pappien negatiiviset asenteet ulkomaalaisia kohtaan esti kirkkoa sopeutumasta muuttuvaan tilanteeseen. Toisaalta ongelmista huolimatta katolinen kirkko oli suurimmaksi osaksi ottanut haasteen vastaan positiivisessa mielessä ja pyrkinyt mukautumaan tilanteeseen muun muassa tarjoamalla japaninkielen tunteja sekä uutiskirjeitä ja jumalanpalveluksia useilla eri kielillä. Esimerkiksi Tokion St. Ignatiuksen kirkossa jumalanpalvelus pidettiin englannin-, indonesian-, saksan-, puolan-, ja vietnaminkielellä.⁶⁴ Japanin katolinen kirkko oli muuttumassa suhteellisen homogeenisestä instituutiosta heterogeeniseksi instituutioksi erilaisten etnisten ryhmittymien järjestäytyessä seurakuntiin ympäri Japania.⁶⁵

⁶¹ Mullins 2011, 177–178.

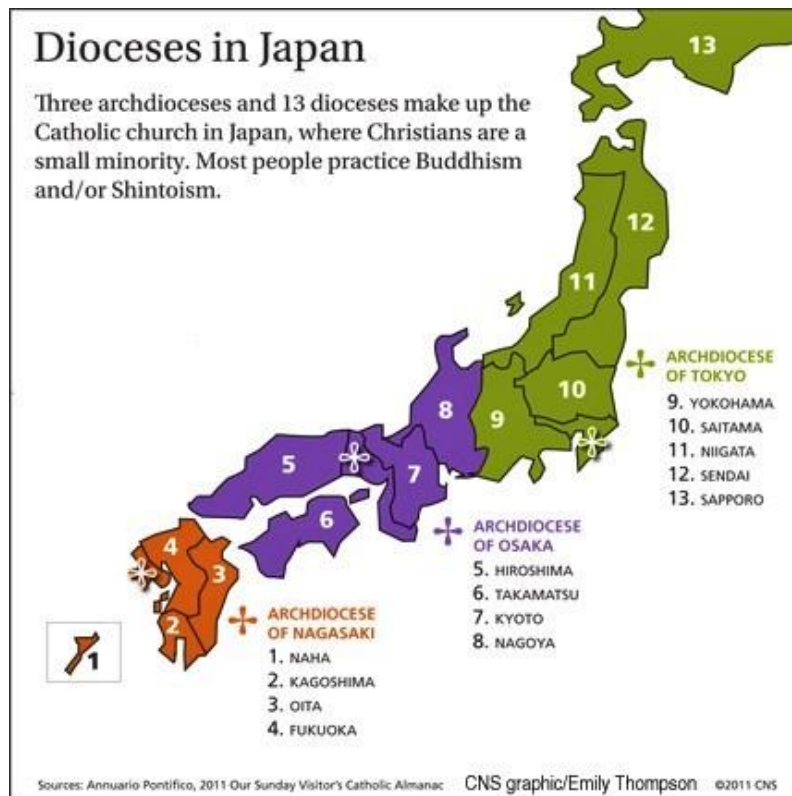
⁶² Mullins 2011, 179–180.

⁶³ Mullins 2011, 178–180.

⁶⁴ Mullins 2011, 182–183.

⁶⁵ Mullins 2011, 185.

Japanin katolisella kirkolla oli kolme arkkihiippakuntaa: Tokion, Osakan ja Nagasakin. Tämän lisäksi Japanissa oli 13 hiippakuntaa⁶⁶. Tokion arkkipiispa oli Tarcisius Isao Kikuchi (1958–), joka astui virkaan joulukuussa vuonna 2017. Hänen edeltäjänsä oli Peter Takeo Okada (1941–2018), joka oli arkkipiispa vuosina 2000–2017. Osakan arkkipiispa kardinaali Thomas Aquinas Manyo Maeda (1949–) oli astunut virkaansa vuonna 2014. Häntä ennen Osakan arkkipiispana oli ollut Leo Jun Ikenaga (1937–) vuosina 1997–2014. Nagasakin arkkipiispana oli ollut vuodesta 2003 Joseph Mitsuaki Takami (1946–) ja hänen edeltäjänään oli ollut vuosina 1990–2002 Francis Xavier Kaname Shimamoto (1932–2002).⁶⁷ Katolisten piispojen määrä vaihteli vuosien 2004–2012 aikana 24–27 välillä, ja vuonna 2012 piispoja oli 27.⁶⁸

Kartassa on merkitty Japanin katolisen kirkon kolme arkkihiippakuntaa sekä 13 hiippakuntaa. Kartta on otettu the Catholic Voice -sivustolta [https://www.catholicvoiceoakland.org/2011/04-11/newsbriefs.htm].

⁶⁶ Japanin hiippakunnat: Sapporo, Sendai, Niigata, Saitama, Yokohama, Nagoya, Kyoto, Hiroshima, Takamatsu, Fukuoka, Oita, Kagoshima ja Naha.

⁶⁷ Catholic Church in Japan. 16 Dioceses s.a.. [<https://www.cbcj.catholic.jp/english/japan/diocese/>.] Entisten arkkipiispojen synnyin- ja kuolinvuodet ovat sivulta Catholic Hierarchy [<http://www.catholic-hierarchy.org/>].

⁶⁸ Catholic Church in Japan. Statistics 2004–2012. [<https://www.cbcj.catholic.jp/english/japan/statistics/>].

Japanin katolinen piispainkonferenssin tarkoituksena oli roomalaiskatolisen kirkon kanonisen lain asettamien puitteiden mukaisesti käsitellä asioita, jotka koskivat katolista kirkkoa Japanissa. Konferenssin tarkoituksena oli myös reagoida tarpeen mukaisesti ajankohtaisiin tapahtumiin, ja sen jäseniä olivat Japanin hiippakuntien piispat ja apulaispiispat sekä ne piispat, jotka paavi tai konferenssi oli nimennyt tietyn tehtävän asiamieheksi. Piispainkonferenssin puheenjohtajana toimi Nagasakin arkkipiispa Mitsuaki Takami ja varapuheenjohtaja oli Osakan arkkipiispa kardinaali Manyo Maeda. Katolinen piispainkonferenssi koostui täysistunnoista, piispainkonferenssin toimeenpanovaltaisesta valiokunnasta sekä episkopaalisesta yhteiskunnallisten ongelmien komissiosta. Näiden elinten alaisuudessa oli useita erilaisia komiteoita sekä neuvostoja, jotka käsitelivät aiheita kuten koulutusta, kirjallisuutta, evankeliointia ja muita uskon asioita, oikeudenmukaisuutta ja rauhaa sekä HIV/AIDS:iin liittyviä asioita.⁶⁹ Piispainkonferenssin mukaan katolisen kirkon haasteena oli, kuten muuallakin maailmassa, Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen hengen soveltaminen nykyaikaiseen japanilaiseen yhteiskuntaan.⁷⁰

Piispainkonferenssin juuret olivat vuonna 1941 perustetussa *Nippon Tenshu Kokyo Kyodanissa* (*the Japanese Catholic Religious Body*). Organisaatio muuttui vuonna 1945 *Tenshu Kokyo Kyoku Remmeiksi* (*The Catholic Inter-diocesan Federation*), ja vuonna 1948 nimi muuttui *Catholic Kyoku Remmeiksi*. Uskonnollisten yhdistysten lain⁷¹ (*Shūkyō hōjinhō*) tullessa voimaan vuonna 1951 organisaatio muuttui vihdoinkin Japanin katoliseksi piispainkonferenssiksi omaksuen uuden sodanjälkeisen identiteetin.⁷²

⁶⁹ Catholic Bishops' Conference of Japan (CBCJ) s.a..

⁷⁰ History. 1994–2016 s.a..

⁷¹ Religious Corporations Act. Laissa käytetään termiä religious corporation silloin kuin uskonnollinen yhteisö eli religious organization on rekisteröitynyt. *Religious Corporations Act* 3.2.1951, §4.1–2.

⁷² Catholic Bishops' Conference of Japan (CBCJ) s.a..

II Yhteiskunnallisten rakenteiden muutos

2.1. Avioliitto ja seksuaalisuus

Avioliitolla oli olennainen rooli ihmisten elämässä, ja sen merkityksen muuttuminen japanilaisten – ja maailman – keskuudessa huolestutti piispoja. Piispat kirjoittivat, että ihmisillä oli erilaisia tapoja elää elämäänsä. Ihmisten elämäntapa määrittyi heidän henkilökohtaisista valinnoistaan, mutta myös Jumalan tahdosta. Ihmiset, jotka avioituivat, toteuttivat Jumalan tahtoa: he jatkoivat Jumalan luomistyötä, ja samalla aviopuolisot olivat toistensa tukena heidän elämänsä loppuun asti. Piispat kuitenkin myönsivät, että avioliitto ei ollut kaikille tarkoitettu, ja tällöin ihminen löysi tarkoituksensa toisaalta.⁷³ Tässä luvussa käsittelen seksuaalisuutta ja avioliittoa sekä siihen liittyviä aiheita ja ongelmia.

Avioliiton viivästyttämisestä oli tullut yleistä 2000-luvun Japanissa. Osin avioliiton viivästyttämisen selitti japanilaisten korkeampi koulutustautuminen. Naisten prosentuaalinen määrä ei ollut kasvanut yliopistoissa 1975–1990 -lukujen aikana, mutta ensimmäisen avioliiton solmimisikä oli kuitenkin noussut. Vuonna 1975 naisten keskimääräinen avioliiton solmimisikä oli 24,7 ja vuonna 2017 keskimääräinen ikä oli 29,4. Miesten kohdalla keskimääräinen avioliiton solmimisikä oli noussut noin 3 vuodella 31,1 ikävuoteen. Kun 25–34 -vuotiailta japanilaisilta oli kysytty miksi he eivät olleet naimisissa, he vastasivat, että he eivät olleen löytäneet sopivaa paria, he eivät halunneet menettää vapauttaan, ja he halusivat nauttia harrastuksistaan. He eivät myöskään nähneet avioliittoa tarpeellisena. Individualisaation myötä henkilökohtaiset mielenkiinnot syrjäyttivät ”sosiaalisen velvollisuuden avioitua”.⁷⁴

Avioliiton viivästyttämisen lisäksi avioliitosta kieltäytyminen oli kasvanut huomattavasti japanilaisten keskuudessa. Vielä vuonna 1970 avioliittojen määrä näytti olevan kasvussa: avioliittoja solmittiin hieman yli miljoona. Kuitenkin 1970-luvulta alkaen avioliittojen määrä oli alkanut laskea, ja lasku jatkui edelleen 2000-luvulla. Vuoteen 2017 tultaessa avioliittojen määrä oli melkein puolittunut 1970 vuoden määrään verrattuna. Vuonna 2015 50-vuotiaista miehistä noin 23% ei ollut koskaan ollut avioliitossa. Naisista määrä oli 14%. Vuonna 1970 luku oli ollut miehillä 1,7% ja naisilla 3,3%. Naisten osalta avioliitto jäi yleensä työelämän takia taka-alalle. Vielä 2000-luvun alussa naisilla oli velvollisuus olla kotiäiti ja hoitaa avioparin taloutta mutta tämän roolin sovitus kokopäivätyöhön oli hankalaa: avioliitto olisi merkinnyt naisille kaksinkertaista työmäärää, koska miehet harvemmin

⁷³ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 31.

⁷⁴ Statistics Bureau 2018, 18, Table 2.8; Öhlschleger 2004, 378–379.

auttoivat kotitöissä. Avioliiton viivästyttäminen oli myös vaikuttanut avioliitottomuuteen. Vuoden 2000 kyselyn mukaan 30–34 -vuotiaista naisista vain 3,3 prosentilla ei ollut tarkoitus avioitua, kun taas 40–49 -vuotiaista yli 26 prosentilla ei ollut aikomusta avioitua.⁷⁵

Japanin katolisten piispojen mukaan parisuhteet ja näin avioliitto olivat Jumalan tahto, minkä takia piispat olivat huolestuneita avioerojen kasvusta Japanissa sekä avioerojen kasvuun johtaneista syistä. Vuonna 1947 avioeroja oli yhteensä 79 551 eli noin 8,5%⁷⁶ avioliitoista päättyi avioeroon. Vuoteen 2000 mennessä noin 33%⁷⁷ avioliitoista päättyi eroon, ja vuonna 2016 luku oli 35%⁷⁸. Avioerot eivät olleet enää harvinaisia Japanissa. Piispojen mukaan avioerojen hyväksyvien määrä oli kasvanut nuorten aikuisten keskuudessa. Piispat myös mainitsivat, että ennen suurikokoisiin perheisiin kannustettiin kyläyhteisöissä, mutta nykyään monet lapset kasvoivat uusioperheissä muutaman sisaruksen kanssa tai kokonaan ilman sisarusia. Avioerojen määrä oli suuri kyseisissä uusioperheissä, koska tuntemattomien henkilöiden hyväksyminen osaksi omaa elämää oli vaikeata nuorilla. Toisaalta vuodesta 2003 alkaen avioerojen määrä oli hitaasti alkanut laskea: osin syynä laskuun oli avioliittojen kokonaismäärän laskeminen, mutta myös avioerojen suhteellinen määrä verrattuna avioliittoihin oli laskenut noin 4%.⁷⁹

Piispat kritisoivat japanilaista yhteiskuntaa pariskuntien erilleen ajamisesta ja perhe-elämän heikentämisestä. Kilpailuhenkisen yhteiskunnan prioriteettien takia aviomiehillä ei jäänyt aikaa perheelle. Ajan puute ei näkynyt vain uusien suhteiden parissa vaan se vaikutti myös yli 20-vuotta kestäneisiin avioliittoihin⁸⁰, joissa avioerojen määrä oli piispojen mukaan vuosien 1997–1998 välillä kaksinkertaistuneet. Avioerojen määrän kasvu pitkissä avioliitoissa ei ollut sinänsä yllätys piispoille: jos aviomies ei koskaan ollut kotona, hänellä ei ollut myöskään läheistä suhdetta vaimoonsa tai lapsiinsa, ja avioliitto menetti merkityksensä.⁸¹ Vuoden 1997 kyselyn⁸² mukaan japanilaiset näkivät avioliiton olevan rauhaa ja nautintoa sekä rakkautta antava paikka. Tärkein kriteeri onnistuneeseen avioliittoon oli puolisoiden

⁷⁵ Statistics Bureau 2018, Table 2.9; Öhlschleger 2004, 374, 378–379.

⁷⁶ Vuonna 1947 avioliittojen määrä oli yhteensä 934 170.

⁷⁷ Vuonna 2000 avioliittojen määrä oli 798 138 ja avioerojen oli 264 246.

⁷⁸ Vuonna 2016 avioliittoja oli 620 531 ja avioeroja oli 216 798.

⁷⁹ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 16; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 34; Statistics Bureau 2019, 2–16.

⁸⁰ Avioerojen määrä pitkäikäisissä avioliitoissa oli ollut niin huomattava, että ilmiölle annettiin nimi *jukunen rikon* eli hopea avioero. Öhlschleger 2004, 380.

⁸¹ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 17.

⁸² NHK eli Japanin yleisradioyhtiö toteutti kyselyn *Survey on Japanese Consciousness on the Family*.

tunneperäinen hyvinvointi. Jos puoliso oli tyytymätön avioliittoon, avioero yleensä näytti olevan ainoa vaihtoehto pois tyytymättömyyttä aiheuttaneesta tilanteesta.⁸³

Myös piispat olivat havainneet tunneperäisten prioriteettien yleistyneen. Avioerojen kasvuun oli vaikuttanut ajattelutapa, jonka mukaan lapsen ei tulisi kasvaa perheessä, jossa vanhemmat eivät tule toimeen. Avioerojen määrän kasvu voitiinkin näin tulkita merkitsevän perheen ja avioliiton tärkeyden kasvamista yksilötasolla eikä perhe-elämän ”eroosiona” ja tuhona. Kuitenkin piispojen mukaan kärsivällisyys ja uhraukset olivat tarpeellisia onnellisuuden saavuttamiseksi, ja avioeron sijaan tulisi keskittyä parisuhteen elossa pitoon kunnioittaen puolisojen yksilöllisiä tarpeita ja eroja.⁸⁴

Piispat olivat myös huolissaan lasten kohtalosta avioliiton päättyessä: perheiden hajoamisen uhreja olivat lapset. Koti, jossa oli kireä ilmapiiri vanhempien huonon suhteen takia, aiheutti lapselle ahdistusta. Kodin hankala tilanne taas ajoi lapsen hakemaan lohtua muualta. Asiakirjassa jatkettiin, että lapseen jääneitä jälkiä avioliiton kaatumisesta ei tulisi jättää huomiomatta. Piispat olivat myös huolissaan, miten lapsen tulisi valita tilanteessa vanhempiansa välillä, kun tämä haluaisi molemmat.⁸⁵

Naisten roolia avioliitossa ja avioerossa oli korostettu vuoden 2001 lähteessä. Piispat totesivat, että elinajanodotteen kasvu, varsinkin naisten kohdalla, oli vaikuttanut negatiivisesti avioliittoihin. Ennen toista maailmansotaa elinajanodote oli naisilla ollut 50 vuotta⁸⁶ eli suurin osa heidän elämästään oli omistettu lasten kasvatukselle, ja lastenkasvatus antoi naisille ”saavutuksen tunteen”. Naisten elämää kuvailtiin asiakirjassa lauseella ”aviomiehen tai lasten kotiintulon odotuksena”. 2000-luvulle tultaessa elinajanodote oli kasvanut naisilla yli 80 vuoteen⁸⁷, joten naisilla oli aikaa muulle kuin perheelle. Piispojen mukaan naiset alkoivat etsiä perheen ulkopuolelta tapoja toteuttaa itseään, ja näissä tapauksissa lapset eivät enää toimineet avioliiton sitovina tekijöinä: avioliittojen nähtiin haurastuvan, koska naiset keskittyivät muuhunkin kuin perheeseen.⁸⁸

Avioerojen kasvuun vaikuttavia tekijöitä oli siis jo aiemmin mainittu individualisaatio, avioliittokäsityksen muutos sekä sukupuolisuhteiden muutos, mikä johtui naisten suuremmasta itsenäisyydestä ja naisten laajentuneesta osallisuudesta työelämään. Muita

⁸³ Öhlschleger 2004, 373–374, 380.

⁸⁴ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 17–18; Öhlschleger 2004, 380.

⁸⁵ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 19.

⁸⁶ Vuonna 1947 naisten elinajanodote oli noin 54 vuotta ja miesten oli noin 50 vuotta. Lützel 2004, 28.

⁸⁷ Vuonna 2000 naisten elinajanodote oli noin 85 vuotta ja miehillä noin 78 vuotta. Lützel 2004, 28.

⁸⁸ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 18.

tekijöitä oli naisten taloudellisen tilanteen parantuminen ja sosiaalisen sitoutumisen heikentyminen avioliitossa sekä yhteiskunnallisen hyväksynnän yleistyminen koskien yksin elämistä sekä avioeroa.⁸⁹ Piispat luettelivat avioerojen lisääntymiseen vaikuttaviin tekijöihin vielä perheväkivallan, seksittömän avioliiton, ja tunneperäisen tai seksuaalisen kypsymättömyyden.⁹⁰

Vaikka piispat eivät hyväksyneet avioeroja vaan kannustivat puolisoita ylläpitämään suhdettaan, he myös katuivat kirkon tuomitsevaa asennetta niitä ihmisiä kohtaan, jotka eivät pystyneet ylläpitämään avioliittoaan: kirkolla oli missio hyväksyä kaikki ihmiset riippumatta heidän menneisyydestään. Piispat myös halusivat katolisen kirkon olevan osallisena eronneen henkilön uudessa elämässä tämän kohdatessa uusia ihmisiä ja uusia suhteita. Piispat toivoivat, että pariskunnat lähestyisivät kirkkoa ja jakaisivat ongelmansa ja huolensa kirkolle.⁹¹

Piispat antoivat ohjeita, kuinka parisuhdetta ja avioliittoa tulisi ylläpitää, ja kuinka onnellisuuden ja hyvän elämän voi saavuttaa parisuhteessa. Keskeistä oli avioparien siteiden vahvistaminen, joka tapahtui ensisijaisesti ”syvän kohtaamisen” kautta. Perhe oli tärkeämpi kuin työ tai taloudellinen hyöty. Perheeltä saatu tuki oli tarpeellinen elämän vastoinkäymisissä. Piispat kehottivat pareja yhteistyöhön ja he toivoivat, että pariskunnat ymmärtäisivät lastenhoidon sekä ”parisuhdehoidon” olevan aviopuolisoiden yhteisvastuuta. Naisille oli annettu suuri taakka raskauden, synnytyksen ja lasten- sekä vanhempien hoidon suhteen, minkä takia he tarvitsisivat ymmärrystä ja tukea miehiltä. Jos naisilla oli ammatti ja työura kodin ulkopuolella, velvollisuudet kodissa tuli jakaa pariskuntien välillä. Miesten tuli muuttaa ajatteluaan ”miehen työstä” sekä jakamaan vastuun lastenkasvatuksesta sekä kotitöistä: miehiltä vaadittiin joustavuutta, ymmärrystä sekä omien arvojen muuttamista.⁹²

Hyvä elämä saavutettiin rakkauden kautta. Piispojen mukaan ”rakastava uhrautuminen” oli tie itsensä kehittämiseen. Avioliiton aikana tuli vastoinkäymisiä ja pettymyksiä, jotka saattoivat johtaa avioeroon. Tällöin aviopari oli kuitenkin eksynyt oikealta tieltä. Piispat painottivat avioliiton ylläpitämisen tärkeyttä. Vaikka toinen puoliso vaikuttaisi negatiivisella tavalla heidän lapsiinsa, piispojen mukaan rakkaus oli Jumalan siunaus ja hän siunasi avioparien antamat valat. Piispat jatkoivat, että kastetut olivat kasteen yhteydessä yhdistyneet Kristukseen ja näin myös valmiita kohtaamaan ristin Kristuksen kanssa ”rakkauden voiman

⁸⁹ Öhlschleger 2004, 379–380.

⁹⁰ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 17; Öhlschleger 2004, 369, 370.

⁹¹ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 34.

⁹² Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 21.

kautta”. Koska kastetut olivat ottaneet vastaan kasteen, heidän tulisi olla valmiita kohtaamaan mahdollinen ”kärsimys”. Avioero ei siis ollut vaihtoehto.⁹³

Seksuaalisuus oli piispojen mukaan yksi Jumalan siunauksista ihmiskunnalle: ihmiset olivat seksuaalisia olentoja syntymästään alkaen, koska Jumala oli luonut erikseen miehen ja naisen. Jumalan siunaus eli seksuaalisuus löysi täyttymyksen avioliitossa. Aviopuolisoiden välinen rakkaus ja kunnioitus syveni seksissä, ja seksi oli tärkeä perusta perheelle. Seksuaalisuutta ei erotettu lisääntymisestä, mutta sitä ei myöskään nähty pelkästään suhteessa lisääntymiseen: seksi oli osa ihmistä. Koska lisääntymistä ei ollut erotettu seksistä, tuli ihmisten hyväksyä sekä ottaa vastuu mahdollisesta raskaudesta ja uudesta elämästä. Piispat korostivat, että ilman Jumalaa ei olisi uutta elämää, mutta uutta elämää ei olisi myöskään ilman naista ja miestä.⁹⁴ Katolinen kirkko vastusti aborttia, koska jokaisen ihmisoikeudet tulisi ottaa huomioon olemassaolon alusta alkaen: vastasyntynyt lapsi oli Jumalan lahja – oli se sitten syntynyt missä kontekstissa vain.⁹⁵

Piispojen mukaan seksin erottaminen lisääntymisestä pelkäksi tunteiden ilmaisumuodoksi pariskuntien välillä oli kasvattanut aborttien määrää: 2000-luvun alussa abortteja oli Japanissa vuosittain tehty yli miljoona, minkä takia Japani oli saanut nimikkeen ”abortti taivas”.⁹⁶ Taloudellisista syistä johtuva abortti laillistettiin Japanissa jo vuonna 1949, ja menetelmää käytettiin perhekoon säännöstelyssä.⁹⁷ Piispat olivat kuitenkin huomioineet, että vuoteen 2017 mennessä aborttien määrä oli laskenut, mutta abortteja tehtiin edelleen noin 180 000 vuodessa.⁹⁸ Aborttien määrä oli vuosien 1953–1961 aikana yli miljoona per vuosi, mutta määrä oli tasaisesti alkanut laskemaan. 2000-luvun alussa aborttien määrän ilmoitettiin olevan vuosittain hieman yli 300 000, ja vuoteen 2015 mennessä määrä oli melkein puolittunut⁹⁹: noin 15% raskauksista päättyi aborttiin vuonna 2015.¹⁰⁰ Toimenpiteen yleisyys johtui siitä, että syntyvyyden säännöstelyä harjoitettiin Japanissa ”traditionaalisilla ja vähemmän tehokkailta menetelmillä”, kuten kondomilla ja yhdynnän keskeytyksellä. Ehkäisytabletit laillistettiin Japanissa vasta vuonna 1999. Ehkäisy menetelmän suhteellisen myöhäinen laillistaminen johtui osin poliitikkojen moraalista konservatiivisuudesta ja osin

⁹³ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 22.

⁹⁴ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 28–30; Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 23, 26.

⁹⁵ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 6; Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 37.

⁹⁶ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 27.

⁹⁷ Lützel 2004, 33–34.

⁹⁸ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 37.

⁹⁹ Aborttien määrä oli vuonna 2015 yhteensä 176 388.

¹⁰⁰ Johnston 2018.

aborttiteollisuuden lobbaajien vastustuksesta. Toisaalta myös konservatiivisilla naisilla oli vaikuttava rooli ehkäisy pillerinin myöhäiseen laillistamiseen.¹⁰¹

Piispat kielsivät aborttien lisäksi myös ehkäisymenetelmien käytön, koska tällöin ihmiset laittoivat itsensä luojaan asemaan. Toisaalta katolinen kirkko oli suositellut luonnollisia tapoja ehkäisyyn, kun se oli tarpeellista esimerkiksi naisen terveyden kannalta.¹⁰² Kaikesta kriitikkistä huolimatta piispat pitivät seksiä avioliiton yhtenä perustana ja seksuaalisuutta Jumalan lahjana ihmisille. He eivät myöskään kannattaneet näkemystä ”mitä enemmän lapsia sitä parempi”, vaan tuomitsivat tämänlaisen ajattelun vastuuttomana. Toisaalta piispat myös kirjoittivat, että vain muutaman lapsen hankkiminen oli ihmisluonnon vastaista.¹⁰³

Piispat kritisoivat vahvasti japanilaista yhteiskuntaa seksuaalisuuden vääristämistä. Seksin kaupallistuminen, seksin erottaminen lisääntymisestä sekä aborttien määrä saivat piispat kyseenalaistamaan japanilaista yhteiskuntaa. Kulutusyhteiskunnissa seksistä oli tullut tuote: televisiossa ja internetissä ilmeni globaali asenne seksistä hyödykkeenä, ja ehkäisyn vaivaton saanti vahvisti tätä asennetta. Samalla tiedon määrä seksistä oli ylitsevuotavaa internetin takia, jossa seksi esitettiin yleensä pelkän nautinnon muotona: ihmisiä kohdeltiin objekteina ilman minkäänlaista arvoa. Piispat kehottivat vanhempia laittamaan estoja lastensa internetin selailuun sekä antamaan oikeanlaista tietoa seksistä lapsilleen, jotta lapsien käsitys seksistä ja seksuaalisuudesta ei olisi vääristynyt yhteiskunnallisten vaikutusten takia. Seksin kaupallistuminen ilmeni myös prostituutiosta, jonka uhrina oli yleensä lapsi tai nainen. Vaikka seksin myyminen ja ostaminen tapahtui vapaaehtoisesti ilman pakotusta, seksin vaihto rahaa vastaan muutti ihmisen hyödykkeeksi. Piispat olivat muun muassa erittäin huolissaan teinien keskuudessa tapahtuneesta prostituutiosta, *enjo-kōsaista*¹⁰⁴, ja piispat kutsuivat Japanin yhteiskuntaa ”sairaaksi”, koska ilmiötä ei ollut tehty laittomaksi, koska tähän osallistuneet olivat vapaaehtoisia.¹⁰⁵

Piispat painottivat japanilaisen modernin yhteiskunnan ja yhteiskunnallisten normien roolia avioliiton merkityksen haurastumisessa. Japanilainen yhteiskunta korosti ”välitöntä tyydytystä ja mukavuutta”, mikä heikensi aviopuolisoiden välisiä siteitä. Tämä korostus oli piispojen mukaan myös johtanut seksin kaupallistumiseen, nuorten siveettömyyteen ja

¹⁰¹ Lützel 2004, 38–39.

¹⁰² Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 31; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 38.

¹⁰³ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 29–30.

¹⁰⁴ *Enjo-kōsailla* viitattiin ilmiöön, jossa vanhemmat miehet maksoivat lukioikäisille tytöille näiden seurasta. Buckley 2009, 122.

¹⁰⁵ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 25–27; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 24–25.

uskottomuuteen avioliitoissa. Nämä elementit estivät aidon onnellisuuden löytämisen. Lääketieteellinen kehitys oli taas vaikuttanut seksin ja lisääntymisen erottamiseen, minkä myötä naisilla oli suurempi kontrolli hedelmöityksestä. Näiden ”yhteiskunnallisten itsekkäiden arvojen” nähtiin vaikuttaneen lasten merkityksen muutokseen: lapsia ei enää nähtäisi lahjoina, vaan tuotteina. Piispat kehottivatkin harkitsemaan uudelleen avioliiton olennaista merkitystä ihmiskunnalle, naisen ja miehen välistä suhdetta sekä lasten merkitystä Jumalan lahjoina.¹⁰⁶

2.2. ”Japanilaisen perheen” eroosio

Piispat kirjoittivat Raamatun opettavan, etteivät ihmiset voineet elää yksin vaan ihmisten oli tarkoitus elää kumppanin kanssa avioliitossa. Tätä kahden henkilön unionia uhkasi piispojen mukaan Japanissa yhteiskunnalliseen tehokkuuteen keskittyminen, taloudelliset päämäärät sekä egoismi: nämä yhteiskunnalliset taipumukset repivät rikki parisuhteita. Piispojen mukaan egoismi oli rakkauden vastakohta, ja ilman rakkautta elämä oli ”steriiliä”. Se, joka ei rakastanut ja jota kontrolloi itsekkyyys, oli hengellisesti kuollut. Japanilainen yhteiskunta oli näin ”eloton ja iloton”: yhteiskunta oli unohtanut, kuinka rakastetaan ja sen sijaan yhteiskunnassa arvioitiin ihmisiä heidän koulutuksensa, sosiaalisen statuksen ja saavutusten kautta.¹⁰⁷

Perhe oli tärkeä osa ihmisten elämää: ihmiset syntyivät ja elivät perheissä. Perhe toi turvaa ja rakkautta elämään. Se oli ”turvallinen satama, joka antaa rauhaa, lohtua ja toivoa” elämän kaoottisuudessa, samalla tavalla kuin satama antoi turvaa merimiehelle. Perhe oli paikka, missä rakkautta rakennettiin. Se oli myös paikka, jossa ihminen oppi olevansa korvaamaton. Ongelmat perheissä heijastuivat ihmiselämässä, koska perheellä oli suuri rooli siinä. Ajan kanssa perhemuodot muuttuivat, ja näin myös käsitys siitä, minkälainen perhe oli, tulisi muuttua. Perheellä ei voitu enää viitata vain perinteiseen perhemalliin, koska tällöin poissuljettiin uudet perhemuodot sekä perherakenteiden monimuotoisuus. Jos traditionaalisista perhemalleista pidettäisiin kiinni, nämä vanhat mielikuvat eivät vastaisi todellisuutta.¹⁰⁸

Viimeisten vuosikausien aikana ”japanilaisen perheen” nähtiin olevan kriisissä tai ainakin merkittävässä uudistumisen prosessissa. Konservatiivien mukaan tämä erkaantuminen *ie*-perhemallista merkitsi japanilaisen elämän perustan eli perheen olevan vaarassa. Nykyiset

¹⁰⁶ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 20.

¹⁰⁷ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 10–12.

¹⁰⁸ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 15; Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 15.

ideologiat ja kokemukset perheestä olivat fragmentoituneet, ja ne olivat irtautuneet aikaisemmista kotitalouteen ja perhemalliin liittyvistä normeista. Vaikka *ie* -perherakenne oli purettu vuonna 1947, sillä oli edelleen ”hegemonia” japanilaisessa ”standardissa” perheessä, joka koostui aviomiehestä elättäjänä, kotiäidistä ja koulutukseen suuntautuneista lapsista. Taloudellisen lama-ajan seurauksena 1990-luvulta alkaen tämä hegemonia oli kuitenkin särkynyt, kun erilaiset perhe- ja kotitalousmuodot yleistyivät: lapsettomat avioparit, avioeronneet, naimattomat aikuiset, aikuiset, jotka asuivat vielä vanhempiensa luona sekä vanhukset, jotka asuvat yksin tai vanhainkodeissa. Eniten kasvaneet kotitalousmuodot olivat yksin asuvista sekä pariskunnista koostuvat taloudet.¹⁰⁹ Vuonna 1985 yhden henkilön kotitalouksia oli Japanissa noin 21%, mutta vuoteen 2015 mennessä luku oli kasvanut noin 35 prosenttiin. Varsinkin yli 65-vuotiaiden yksinasuminen oli kasvussa: vuonna 2000 yli 65-vuotiaista noin 20% asui yksin ja vuoteen 2015 mennessä luku oli kasvanut 7%¹¹⁰. Neljän tai yli neljän henkilön talouksien määrä oli vähentynyt vuosien 1985–2015 aikana noin 23%.¹¹¹ *Ie*-normien sekä ”standardin japanilaisen perheen” eroosion myötä perhe-elämää oli aloitettu yhä enemmän kuvailemaan dysfunktionaaliseksi ja ongelmalliseksi harmonisen ja vakaan sijaan.¹¹²

Monet nuoret japanilaiset pitivät 1990-luvulla perheen perustusta ja naisten osalta lastenkasvatusta taakkana sen vaativuuden ja sitoutuneisuuden takia. Tämä vastahakoisuus näkyi Japanin kokonaishedelmällisyysluvussa, joka liikkui vuosien 2000–2017 aikana lukujen 1,26–1,43 välillä.¹¹³ Luku oli alkanut laskemaan jo vuonna 1949, kun abortti laillistettiin ja vuoteen 1955 mennessä kahden lapsen perheestä oli tullut yhteiskunnallinen normi. Vuonna 1973 alkoi toinen hedelmällisuuden laskukausi, jonka syyksi nähtiin avioitumisen viivästyttäminen sekä avioliitosta kieltäytyminen.¹¹⁴ Japanissa syntyi avioliittojen ulkopuolella harvemmin lapsia – vuonna 2006 luku oli alle 2% – kuin esimerkiksi USA:ssa (34%), Isossa-Britanniassa (41%) ja Ruotsissa (56%).¹¹⁵

Piispojen mukaan perhekokojen pientymisen ja lapsettomuuden takana oli ajatus, että lapsien hankkiminen ei ollut tarpeellista avioliitossa. Monet japanilaisista puolustivat perhekokojen pientymistä ja toivat esille ilmiön positiivisia puolia: vähemmän lapsia

¹⁰⁹ Alexy & Ronald 2011, 1–2.

¹¹⁰ Yli 65-vuotiaiden kokonaismäärään oli tilastossa laskettu mukaan myös ne perhemuodot, joita ei ollut ilmoitettu erikseen. Tämä saattaa vääristää prosenttilukua.

¹¹¹ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 15; Statistics Bureau 2019, 2–13, 2–14.

¹¹² Alexy & Ronald 2011, 2.

¹¹³ Statistics Bureau 2018, Table 2.6; Takeda 2011, 50.

¹¹⁴ Lützel 2004, 32–34.

¹¹⁵ Alexy & Ronald 2011, 14.

tarkoitti myös perheen ekonomisen taakan vähenemistä sekä maailmanlaajuisen väestöräjähdyksen ja ympäristöön kohdistuvan taakan lieventämistä. Harvempi lapsi tarkoitti myös kilpailun heikentymistä kouluihin hakuprosessissa. Tämä ”muutaman lapsen trendi”¹¹⁶ sisälsi monia ongelmia piispojen mukaa, ja he kuvailivat pienten perheiden vanhempia hemmotteleviksi sekä ylisuojeleviksi ja lapsia itsekkäiksi, määrätiedottomiksi ja kykenemättömiksi.¹¹⁷

Piispojen mukaan monet vanhemmat, jotka olivat kasvaneet toisen maailmansodan jälkeisessä ympäristössä, eivät olleet kokeneet rakkautta, ja näin ollen he eivät myöskään oppineet rakastamaan. Piispojen mukaan tämä näkyi ongelmina lastenkasvatuksessa. Vanhemmat, jotka eivät osanneet osoittaa tunteitaan, tarjosivat lapsilleen rahaa osoituksena rakkaudestaan: he maksoivat lapsilleen hyvät valmennuskurssit, jotta he pääsisivät maineikkaisiin kouluihin ja samalla vanhemmat toteuttivat lastensa toiveita siinä uskossa, että he arvostivat lastensa ”vapautta”. Piispojen mukaan tällainen käytös ei ollut rakkautta. Tämän lisäksi piispat näkivät käytöksen johtavan lapsien eristäytymiseen.¹¹⁸

Japanilaisessa yhteiskunnassa koulutuksella ja akateemisella osaamisella oli paljon painoarvoa, ja lapsia kannustettiin hyviin akateemisiin suorituksiin paremman statuksen toivossa. Vanhemmilla oli tapana vertailla lastensa saavutuksia muiden lasten saavutuksiin. Lapsien kasvavaan rikolliseen käyttäytymiseen oli useita erilaisia motiiveja, mutta rikollista käyttäytymistä yhdistivät ongelmat kouluissa sekä vanhempien asenteet. Lapsille opetettiin pienestä pitäen, että hyvät arvosanat ja akateeminen suoriutuminen olivat elämän tärkeimpiä tavoitteita. Yhteiskunnallinen asenne koulutuksen tärkeydestä ja vanhempien asettamat odotukset loivat painetta lapselle. Lapsi, joka ei saavuttanut vanhempiensa asettamia odotuksia, purki vihansa kolmanteen osapuoleen. Yhteiskunnallinen painostus akateemiseen suoriutumiseen oli myös vaikuttanut lasten negatiivisen omakuvan syntymiseen.¹¹⁹

Hyväksi vanhemmaksi ei tullut yhtäkkiä vaan useiden erilaisten kokemusten sekä virheiden kautta. Lastenkasvatus toi vanhemmille suurta iloa, mutta samalla useanlaisia haasteita. Piispat totesivat, että vanhemmat, ja erityisesti naiset, tarvitsisivat apua lastenkasvatukseen. He myös kehottivat aviomiehiä osallistumaan enemmän lasten hoitoon ja naapurustoja muodostamaan yhteisöjä, jotka tukivat vanhempia ja lapsia.¹²⁰ Vuoteen 2017

¹¹⁶ *Shōshika*.

¹¹⁷ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 34.

¹¹⁸ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 33.

¹¹⁹ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 33, 35.

¹²⁰ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 33, 40; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 39.

mennessä olikin yleisempää, että molemmat vanhemmat osallistuivat lastenkasvatukseen ja kotitöihin, mutta todellisuudessa vastuu lapsesta oli edelleen naisella. Vuonna 2010 oli tehty muutos vanhempainvapaaseen, jonka mukaan isä sai jäädä isyysvapaalle, vaikka tämän vaimo olisi täyspäiväinen kotiäiti. Uusi käytäntö ei kuitenkaan ollut sulautunut japanilaiseen yhteiskuntaan, ja toisinaan työntekijät kokivat painostusta jäädessään isyysvapaalle.¹²¹

2.3. ”Harmaantumisen kriisi” – ikääntyvän väestön ongelma

Japanin väestön vanhenemisen ongelma tuotti epävarmuutta ja haasteita yhteiskuntaan, joka oli rakennettu tehokkuudelle, parhaimpien selviytymiselle. Lääketieteellisen kehityksen myötä elinajanodote oli kasvanut ja näin myös ikääntyneiden määrä kasvoi suhteessa muuhun väestöön: vuonna 2017 noin 28% väestöstä oli yli 65-vuotiaita ja vuoteen 2060 mennessä luvun arvellaan kasvavan 10% enemmän. Pitkä elinaika oli ollut aikaisemmin enemmänkin poikkeus kuin normi, eikä historiasta tämän takia voitu etsiä toimintamalleja nykyiseen tilanteeseen. Japanilainen yhteiskunta oli törmännyt kysymykseen, mitä eläkeläisten kanssa tulisi tehdä: mitä arvoa heillä oli, kun yhteiskunnan perusarvona ja perustana oli tuottavuus?¹²² Piispat kokivat, ettei Japani ollut valmis väestön nopeaan ikääntymiseen ja siitä aiheutuneisiin seurauksiin.¹²³

Piispat jatkoivat, että tiettyyn ikään tullessa työntekijät siirrettiin eläkkeelle lähes ”mekaanisesti”, ja samalla eläkeläinen poissuljettiin yhteiskunnasta, ”kulttuurisesta stimulaatiosta sekä informaatiosta”. Eläkeläinen siirtyi tuottavasta ja tehokkaasta kansalaisesta perheensä sekä muiden henkilöiden hoidonalaiseksi ja ”taakaksi”. Sopeutuakseen eläkeikään ja uuteen todellisuuteen vanhemman ihmisen tulisi löytää uudet arvot yhteiskunnassa vallalla olevien kilpailuhenkisten arvojen tilalle.¹²⁴

Toisaalta piispat näkivät eläkeläisten vapautuksen työelämästä eräänlaisena siunauksena. Nuorten työikäisten oletettiin olevan yhteiskunnallista ”hyvää” tuottavia, minkä kautta he saivat arvostusta. Työikäisistä tuli osa suurempaa mekaanista järjestelmää eikä heille jäänyt aikaa muulle.¹²⁵ Eläkeläiset olivat vapautuneet tästä yhteiskunnallisesta velvollisuudesta, ja heillä oli aikaa omille harrastuksilleen sekä vapaaehtoistyölle. Toisaalta

¹²¹ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 33; Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 39.

¹²² Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 42–43; Statistics Bureau 2018, Figure 2.4.

¹²³ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 42.

¹²⁴ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 43.

¹²⁵ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 48.

vanhuksilla saattoi olla huono terveydentila tai he olivat vastuussa vanhempiensa tai puolisonsa hoidosta, jolloin heiltä vaadittu velvollisuus vain siirtyi yhdeltä taholta toiselle.¹²⁶

Vanhuksia ympäröivä elinympäristö ei ollut piispojen mukaan toivoa herättävä. Syntyvyyden jyrkän laskun takia perheellä ei enää ollut tarpeellisia resursseja eläkeläisten elättämiseen, mikä herätti kysymyksen siitä, kuka otti vastuun vanhempien hoidosta. Traditionaalisessa patriarkaalisessa yhteiskunnassa vanhempien hoito jäi yleensä naisten velvollisuudeksi, mikä oli raskas taakka monelle ja miehillä ei ollut töiden takia yleensä aikaa vanhuksien hoidolle: avioliittojen päätyminen tällaisissa tilanteissa ei ollut harvinaista.¹²⁷ Naisten velvollisuus vanhempien omaishoitajina oli peräisin traditionaalisesta *ie* -perherakenteesta. Vaikka *ie* -järjestelmä oli purettu jo vuonna 1947, se määritteli vieläkin perheroolien rakenteita ja ennako-odotuksia. Toisaalta 1950-luvulta alkaen odotukset olivat alkaneet muuttua ja 2000-luvun alussa vanhusten keskuudessa oli vähemmän odotuksia koskien lasten toimintaa omaishoitajina. Vain vanhuksista koostuvien kotitalouksien yleistymisen myötä viittasi vanhuksien haluun olla itsenäisiä: hallituksen stereotyyppinen näkemys eläkeikäisistä oli kaukana todellisuudesta.¹²⁸

Toisaalta vanhuksien toiminta omaishoitajina omille vanhemmilleen tai avioparilleen oli normaalia. Piispojen mukaan tilanteet, joissa omaishoitaja oli tämän henkisen ja fyysisen uupumuksen seurauksena tappanut hoidettavansa, eivät olleet epätavallisia. Vaikka hoitokorvaukset olivat tulleet laajasti saataville ja ulkopuolista avustusta oli monenlaista, perheeseen kohdistuvaa taakkaa ei ollut saatu kevennettyä tarpeeksi. Perheen merkitys vanhustenhoidossa oli edelleen tärkeä, mutta myös julkisten ja paikallisten tahojen tuki oli tarpeellinen.¹²⁹

Yleisesti Japanissa jäätiin eläkkeelle 2000-luvulla 60 ikävuoden paikkeilla, mutta eläkeiän uskottiin nousevan 65-vuoteen ja myöhemmin jopa 70 ikävuoteen torjuakseen vähäisen syntyvyyden seuraukset. Väestön ikääntymisen seurauksena huoltosuhteen kasvaminen aiheutti valtavan rasituksen pitkäaikaisille hoitopalveluille. Yli 75-vuotiaiden osuus väestöstä oli nousemassa vuoteen 2025 mennessä noin 18%, mikä tarkoitti sitä, että pitkäaikaisen hoidon tarve oli kasvamassa 5,2 miljoonaan. Tarpeen kasvu muodostaisi suuren

¹²⁶ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 48; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 42.

¹²⁷ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 44.

¹²⁸ Thang 2011, 175–176.

¹²⁹ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 43.

taakan valtion budjetille, taloudelle ja työkäisten sukupolvelle veronmaksajina sekä omaishoitajina.¹³⁰

Yksilötasolla eliniän piteneminen tarkoitti sitä, että tyypillinen japanilainen eläisi ainakin 20 vuotta eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Tämä oli aiheuttanut huolta tarpeesta ”kohentaa” elämäntarkoitusta (*ikigai*) eläkkeelle siirtymisen jälkeisessä elämässä sekä vahvistanut pelkoa itsemurhien lisääntymisestä eläkeikäisten keskuudessa.¹³¹ *Ikigai* -termiä käytettiin yleisesti mediassa ja kirjallisuudessa, ja sillä viitattiin ”siihen, mikä teki elämästä elämisen arvoista”. Yleisin *ikigai* eli elämäntarkoitus oli perhe ja työ, sekä omat unelmat, harrastukset ja uskonnolliset uskomukset. Eläkeiässä elämäntilanteen muuttuessa myös elämäntarkoitus muuttui ja monissa Japanin kunnissa oli ”*ikigai*-keskuksia”, joissa vanhuksset pystyivät etsimään uusia tarkoituksia elämälleen eri aktiviteettien avulla.¹³²

Väestön ikääntymisen vaikutuksesta suhtautuminen eläkeläisiin ja eläkkeeseen muuttui japanilaisessa yhteiskunnassa: tätä elämänvaihetta aloitettiin kuvailemaan ”toteutumisen ajaksi, hopeavuosiksi, kultavuosiksi, luovuuden ja kypsyyden ajaksi”. Usein eläkeläisillä oli hyvä terveydentila, varallisuutta sekä aikaa, ja monet aloittivat harrastuksia ja matkustelivat tai tekivät vapaaehtoistoimintaa ulkomailla sekä erilaisissa yhteisöissä kotimaassa. Toiset palasivat töihin, joskin huonompi palkkaiseen ilman etenemismahdollisuutta tai etuja.¹³³

Eläkeläisten elämää varjosti taloudelliset huolet: vain pieni osa eläkeläisistä sai riittävän eläkkeen, jonka avulla he pystyivät elämään mielenrauhassa kaupallistuneessa kulutusyhteiskunnassa. Yksi tärkeistä yhteiskunnallisista tavoitteista olikin eläkeläisten köyhyyden poistaminen. Piispat kirjoittivat Japanilla olleen vuoden 2015 OECD:n raportin mukaan neljänneksi korkein köyhyysaste¹³⁴ OECD:n maista yli 65-vuotiaiden keskuudessa.¹³⁵ En kuitenkaan löytänyt vastaavia lukuja tilastoista: Japanilla oli seitsemänneksi korkein köyhyysaste OECD -maista. Maan köyhyysaste oli kuitenkin korkeampi kuin OECD:n keskiarvo 12,4% – Japanin köyhyysaste oli 19,4%.¹³⁶

Piispat jatkoivat, että monet vähävaraiset eläkeläiset kokivat itsensä voimattomiksi ja nöyryytetyiksi joutuessaan käyttämään julkista terveydenhuoltoa. Kuitenkin eläkeläisille

¹³⁰ Thang 2011, 173.

¹³¹ Thang 2011, 173.

¹³² Mathews 2013, 33.

¹³³ White 2011, 137–138.

¹³⁴ Köyhyysaste oli raportissa määritelty suhteellisenä kyseisen maan kotitalouksien tulojen avulla.

Köyhyysrajaa oli laskettu olevan 50% talouksien mediaanituloista. The Organization for Economic Co-operation and Development OECD 2015, 170.

¹³⁵ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 43.

¹³⁶ The Organization for Economic Co-operation and Development OECD 2015, 170–171, Table 8.3.

kohdistetut paikalliset aktiviteetit olivat lisääntyneet. Varjopuolena tähän oli kuitenkin se, että joidenkin aktiviteettien järjestäjien motiivit olivat puhtaasti kaupallisia. Piispojen mukaan surullista oli myös, että kaikilla ei ollut varaa palveluihin. Eläkeläisten ja heidän perheidensä taloudelliset ongelmat eivät olleet vain perhettä koskeva ongelma vaan koko valtiota koskeva ongelma.¹³⁷ Köyhyyden ratkaisuksi piispojen mukaan oli tarpeellista kehittää sosiaaliturvaa taaten vanhuksien elämä, mutta samalla varmistaa, ettei nuorten harteille laiteta liian suurta taakkaa.¹³⁸

Piispat myös pohtivat katolisen kirkon roolia vanhuksien elämässä ja sitä, mitä kirkko voisi tehdä muun muassa vähentääkseen eläkeläisten yksinäisyyttä. Japanissa vanhuksien yksinäisyys, sosiaalisten suhteiden väheneminen ja ”erakoituminen” yhteiskunnasta oli suuri ongelma. Sosiaalisten suhteiden vähentyessä yleistyi tapaukset, joissa vanhuksia kuoli koteihinsa ja vasta useiden päivien tai kuukausien jälkeen kuolemasta ruumiit löydettiin.¹³⁹

Vanhetessa ja eläkkeelle siirtyessä aikaisemmat suhteet ystäviin, kollegoihin, aviopariin ja lapsiin muuttui: fyysisten kykyjen heikentyessä vanhus siirtyi hoitoa antavasta hoitoa tarvitsevaksi, mikä vaikutti heidän kokemukseensa omasta arvosta. Piispat näkivät, että katolinen kirkko pystyi toimimaan eräänlaisena siltana vanhuksien sekä yhteiskunnan ja nuorempien sukupolvien välillä: monet kirkon vanhemmasta sukupolvesta olevista avustivat yhteisöä ja yhteiskuntaa. Yksi esimerkki kirkon toimimisesta siltana oli kirkon ”teesalongit”, jotka toimivat eräänlaisina tukiryhminä ja auttoivat rakentamaan paikallisia suhteita. Teesalongeja pidettiin vapaaehtoisten keskuudessa alueilla, joissa vuoden 2011 maanjäristys oli aiheuttanut tuhoa.¹⁴⁰ Tōhokun maanjäristys tapahtui Japanin pääsaaren koillispuolella ja aiheutti useita tsunameja. Maanjäristys oli yksi tuhoisimmista luonnonkatastrofeista Japanissa: kuolleiden virallinen määrä oli 18 500 ja yli 300 000 japanilaista evakuoitiin. Fukushima ydinvoimalaonnettomuus johtui maanjäristyksen ja tsunamien aiheutuneesta tuhosta.¹⁴¹ Teesalongien lisäksi kirkko pystyi järjestämään vanhuksille muun muassa kuljetuksen jumalanpalvelukseen, sairaaloihin ja koteihin: vanhuksien tulisi antaa muille mahdollisuus tuntea itsensä tarpeelliseksi.¹⁴²

Japanilaista yhteiskuntaa määrittä tehokkuus ja utilitarismi, ja näiden tekijöiden näkökulmasta vanhuksilla ei ollut enää mitään annettavaa yhteiskunnalle eikä näin

¹³⁷ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 44–45.

¹³⁸ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 43.

¹³⁹ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 44.

¹⁴⁰ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 44.

¹⁴¹ Japan earthquake and tsunami of 2011 2019.

¹⁴² Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 44.

yhteiskunnallista arvoa. Piispojen mukaan eläkeläisillä oli kuitenkin elämäkokemusta ja viisautta, joiden avulla voitaisiin saada vastauksia useisiin elämänongelmiin. Eläkeläisten rikkaat elämäkokemukset välittivät kulttuuria, traditioita sekä erilaisia näkökulmia elämään, minkä takia heitä tulisi arvostaa sekä kuunnella. He olivat myös tie inhimillisyyden palauttamiseen nykyajan yhteiskuntaan, joka liikkui koko ajan epäinhimillisempään suuntaa.¹⁴³ Piispat muistuttivat, että vanhuus tulee jokaiselle – kaikki vanhenevat.¹⁴⁴ Vaikka monet olivat huolissaan vanhenemisesta ja taakaksi tulemisesta, se ei kuitenkaan tarkoittanut oman ihmisarvon katoamista.¹⁴⁵ Piispojen mukaan elämän päätarkoitus oli Jumalan kohtaaminen kuolemassa, ja vanhuus oli aikaa, jolloin tähän valmistauduttiin.¹⁴⁶

¹⁴³ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 47; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 44.

¹⁴⁴ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 46; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 42.

¹⁴⁵ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 43.

¹⁴⁶ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 45.

III Elämästä ja kuolemasta

3.1. Eutanasia ja arvokas kuolema

Lääketieteellisen kehityksen, kuten myös teknologisen ja sosiaaliturvan kehityksen myötä, tärkeäksi aiheeksi nousi kysymys siitä, millaiset elämän viimeiset hetket tulisi olla.

Terminaalivaiheen eli kuolemaan johtavan sairauden viimeisen vaiheen pitkittämisen mahdollistuttua lääketieteellisten keinojen avulla eettisten päätöksien tekemisestä oli tullut yhä vaikeampaa: tulisiko hoidon antaminen aloittaa vai tulisiko se lopettaa? Terminaalihoidon kehittyessä, muun muassa palliatiivisen eli oireita lievittävän hoidon kautta, heräsi kysymys siitä, oliko ihmisarvon näkökulmasta katsottuna oikein pitkittää terminaalipotilaan elämää, kun samalla pitkitettiin tämän kärsimystä.¹⁴⁷

Japanissa oli ollut useita tapauksia, joissa terminaalipotilaan hoito oli keskeytetty, mikä oli johtanut terminaalihoidon henkilökuntaan kohdistuneeseen epäluottamukseen japanilaisten keskuudessa. Koska Japanissa ei ollut selviä sääntöjä ja lakeja koskien arvokasta kuolemaa (*death with dignity*), lääketieteen asiantuntijoiden keskuudessa oli epävarmuutta siitä, kuinka tulisi toimia ja mitkä toimet saatettiin kriminalisoida. *The Japan Association for Death with Dignity*¹⁴⁸ yritti edistää lainsäädännöllisten raamien asetusta ja vuonna 2012 ehdotettiin lakia¹⁴⁹, jossa potilaan toiveet koskien arvokasta kuolemaa huomioitaisiin.¹⁵⁰

Eutanasiaa ei ollut virallisesti määritelty Japanissa: siitä ei ollut voimassa lakeja, sääntelyitä tai virallisia ohjesääntöjä, vaikkakin kirjallisuudessa oli useita erilaisia määritelmiä. Wasedanin yliopiston oikeustieteen professori Katsunori Kai määritteli eutanasian tekona, jossa lievennettiin tai poistettiin akuutti fyysinen kipu terminaalipotilaalta tämän vilpittömästä pyynnöstä, ja jossa potilas valmistettiin kohtaamaan rauhallinen kuolema. Määritelmässä oli kolme fundamentaalista edellytystä: kuoleman väistämättömyys, akuutti fyysinen kipu ja potilaan vilpittömän pyynnön. Japanin oikeudellisissa ennakkotapauksissa määritelmä oli kuitenkin hieman erilainen.¹⁵¹

Eutanasia tavallisesti luokitellaan viiteen eri kategoriaan, joihin ei sisällytetty mukaan armosta tappamista, joka luokiteltiin tapoksi, tai arvokasta kuolemaa. Ensimmäinen kategoria

¹⁴⁷ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 62.

¹⁴⁸ The Japan Society for Death with Dignity JSDD (*Songenshi kyokai*) perustettiin vuonna 1976. Järjestön tarkoituksena oli edistää miellyttävän elämän ja rauhallisen kuoleman -käsitettä hoitotahtdon avulla. *The Japan Society for Death and Dignity* [<http://www.songenshi-kyokai.com/english>].

¹⁴⁹ Kyseessä oli todennäköisesti aloite koskien hoitotahtoa. The Japan Society for Death with Dignity JSDD 2013.

¹⁵⁰ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 63.

¹⁵¹ Kai 2009, 2.

oli puhdas eutanasia (*pure euthanasia*), jossa lääkärin antoi lääkettä kivun poistamiseen, ja lääkkeen antaminen ei nopeuttanut kuolemista. Toimenpide nähtiin osana lääketieteellistä tai palliatiivista hoitoa¹⁵² ja näin ollen se oli laillista Japanissa. Välineellisessä eutanasiassa lääkäri antoi potilaalle kipulääkettä, joka sattumalta nopeuttaa potilaan kuolemaa. Myös tämä oli laillista, mutta perustelut olivat tapauskohtaisia. Kolmas kategoria oli aktiivinen eutanasia, jossa lääkäri tai potilaan omaiset poistivat potilaan kivun tämä pyynnöstä antamalla tälle tappavaa ainetta. Aineen antaja toimi aktiivisesti potilaan kuoleman tuottajana, mutta samalla tämä toimi potilaan toiveiden mukaisesti. Toimenpide oli mielletty tyypilliseksi eutanasiaksi, ja sen laittomuus tai laillisuus oli edelleen kiistanalainen. Passiivisessa eutanasiassa lääkäri ei antanut potilaan pyynnöstä hoitoa, joka olisi pitkittänyt tämän elämää. Tämä oli laillista, koska lääkäri ei voinut ilman potilaan suostumusta antaa tälle hoitoa.¹⁵³ Japanin katolisen kirkon piispat viittasivat arvokkaalla kuolemalla passiiviseen eutanasiaan.¹⁵⁴

Viimeisin eutanasian muodoista oli lääkärin avustama itsemurha, jossa lääkäri tarjoaa potilaalle tappavaa ainetta. Toimenpide oli yleisesti ottaen laitton, koska Japanin laissa avustettu itsemurha oli rangaistuksenalainen teko. Toimenpide oli peräisin USA:sta, Oregonin ja Michiganin osavaltioista.¹⁵⁵ Japanin katolisen kirkon piispat viittasivat Oregonin osavaltioon ja Alankomaihin eutanasian laillistaneina tahoina vuoden 2001 lähteessä, mutta he korjasivat myöhemmässä lähteessä Oregonin ohella, että osavaltiossa oli laillista avustettu itsemurha eikä aktiivinen eutanasia.¹⁵⁶

Piispojen mukaan eutanasian hyväksyvät tahot olivat tulkinneet väärin valinnanvapauden. He olivat huolissaan, että jos valinnanvapaus käsitettiin siten, että ihmiset saivat tehdä mitä tahansa elämällään, ja jos ihmiselämä käsitettäisiin tehokkuuden ja hyödyn näkökulmasta niin eutanasiasta tulisi laillinen myös Japanissa.¹⁵⁷

Keskustelu arvokkaasta kuolemasta, joka liitettiin luonnolliseen kuolemaan¹⁵⁸, oli laajasti käsitelty aihe Japanissa. Arvokkaan kuoleman -käsitettä ei ollut selvästi määritelty, mutta Katsunori Kai ymmärsi tämän viittaavan potilaan kieltäytymiseen hoidosta, joka pitkitti

¹⁵² Saattohoito oli osa palliatiivista eli oireenmukaista hoitoa.

[<https://www.laakariliitto.fi/laakarinetiikka/elaman-loppu/saattohoito/>].

¹⁵³ Kai 2009, 2–3.

¹⁵⁴ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 63.

¹⁵⁵ Kai 2009, 3.

¹⁵⁶ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 64; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 64; Oregon's Death with Dignity Act. *Oregon.gov*

[<https://www.oregon.gov/oha/PH/PROVIDERPARTNERRESOURCES/EVALUATIONRESEARCH/DEATHWITHDIGNITYACT/Pages/index.aspx>].

¹⁵⁷ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 64.

¹⁵⁸ Japaninkielellä termi *songenshi* tarkoittaa arvokkaan kuoleman lisäksi luonnollista kuolemaa.

tämän elämää. Arvokkaan kuoleman määrittely oli ongelmallista, koska usein potilaat eivät pystyneet ilmaisemaan fyysistä kipuaan tai toiveitaan koskien heidän elämää tai kuolemaa. Tämän lisäksi määrittelyä koskevien sääntöjen tai raamien asettamista vaikeutti elämää pitkittävien hoitojen monimuotoisuus ja potilaiden erilaiset sairaudet.¹⁵⁹

Myös Japanin katolisen kirkon piispat erottivat eutanasian ja arvokkaan kuoleman toisistaan.¹⁶⁰ Liiallinen hoito ja lääkkeiden antaminen voitiin lopettaa potilaan pyynnöstä, koska tämä tehtäisiin potilaan kunnioittamisen takia: hoidon lopettamisen tarkoituksena ei ollut kuoleman nopeuttaminen tai tuottaminen. Tarkoituksenmukainen kuoleman tuottamus eli eutanasia oli taas ”vakava loukkaus jumalallista lakia kohtaan”, minkä takia piispat eivät hyväksyneet sitä.¹⁶¹ Elämä oli Jumalan rakkauden lahja ja Jumala siunasi ihmiskunnan luomatyön jälkeen, koska hän rakasti ihmisiä. Koska elämä oli Jumalan luomaa ja hänen lahjansa, ihmiset eivät saisi millään tavalla puuttua siihen.¹⁶²

Piispoille arvokas kuolema yhdistyi saattohoidon kanssa, jossa korostui ajatus mahdollisimman miellyttävästä elämästä ennen kuolemaa.¹⁶³ Piispat kirjoittivat, että saattohoidossa toimivien lääkäreiden mukaan eutanasiaa oli suoritettu potilaille vain, jos he eivät saaneet tarpeellista hoitoa kipuun. Lääkäreiden mukaan potilaat, jotka saivat tarpeellista hoitoa, pystyivät kuitenkin elämään terminaalivaiheensa loppuun asti eli eutanasiaa ei nähty tarpeellisena.¹⁶⁴ Kipua lieventävä eli palliatiivinen hoito valmisti psykologisen ja spirituaalisen hoidon kanssa potilasta viettämään viimeiset hetkensä perheensä kanssa arvokkuudella.¹⁶⁵ Piispat ”riemuitsivat”, että saattohoito, joka pohjautui kristilliseen traditioon ja filosofiaan, oli hyväksytty Japanissa osaksi hoidollisia toimintatapoja.¹⁶⁶

3.2. Itsemurha: kunniakuolemasta yhteiskunnalliseksi ongelmaksi

Piispat pohtivat lähteissä itsemurhia ja niitä, jotka olivat tehneet tai yrittäneet tehdä itsemurhan sekä heidän omaisiansa ja mahdollisia ehkäisymenetelmiä.¹⁶⁷ Itsemurhista oli tullut vakava yhteiskunnallinen huolenaihe Japanissa: vuodesta 1998 alkaen itsemurhien määrä oli tasaisesti ollut noin 30 000 vuodessa, mutta viimeisten kahdeksan vuoden aikana itsemurhien määrä oli laskenut ja vuonna 2017 luku oli 20 431. Itsemurhien vähentyessä

¹⁵⁹ Kai 2009, 3.

¹⁶⁰ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 66; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 64.

¹⁶¹ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 66; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 64.

¹⁶² Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 7.

¹⁶³ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 64; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 64.

¹⁶⁴ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 64.

¹⁶⁵ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 66.

¹⁶⁶ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 64; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 66.

¹⁶⁷ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 56–63; Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 72–75.

niistä oli kuitenkin tullut vuonna 2017 yleisin kuolinsyy 15–39 -vuotiaiden keskuudessa.¹⁶⁸ Vuoden 2013 tutkimuksessa vertailtiin USA:n ja Japanin nuorten opiskelijoiden asennetta itsemurhaan, ja tutkimuksessa tuli ilmi, että japanilaisilla oli korkeampi hyväksyntä itsemurhasta luonnollisena tapana päättää elämä. Toisessa tutkimuksessa noin 25% japanilaisista lukiolaisista ja noin puolet korkeakouluopiskelijoista pitivät itsemurhaa oikeutettuna.¹⁶⁹ Myös piispat kiinnittivät huomionsa itsemurhien vähentymiseen keski-ikäisten ja vanhuksien keskuudessa, mutta lisääntymiseen nuorten parissa. He myös muistuttivat, että tilastoissa ilmeni vain itsemurhan tehneet, muttei niitä, jotka olivat yrittäneet itsemurhaa. Piispat kirjoittivatkin, että Japanin ”itsemurha-ongelmaa ei voida ymmärtää pelkästään tilastojen avulla.”¹⁷⁰

Syitä itsemurhaan oli monia, mutta nykyään yleisiä syitä oli sairaudet kuten masennus, skitsofrenia ja erilaiset riippuvuudet.¹⁷¹ Aikaisemmin itsemurhia saatettiin tehdä lojaaliudesta tai häpeästä: monissa yhteiskunnissa ja kulttuureissa oli ollut velvollisuus seurata omaa isäntäänsä kuolemaan, ja Japanissa taistelun hävinneet kenraalit suorittivat itsemurhan *harakirilla*¹⁷². Japanin suhteellisen korkea itsemurhien määrä muihin maihin verrattuna olikin mahdollista selittää ainakin osin kulttuurillisilla tekijöillä: tradition mukaan itsemurha oli kunniakuolema ja asenne itsemurhasta oli modernilla ajalla suvaitsevainen. Lisäksi viimeisen vuosikymmenen aikana Japanin taloudellinen epävarmuus ja siitä seurannut työttömyys varsinkin keski-ikäisten miesten keskuudessa vaikutti merkittävästi itsemurhan korkeaan lukuun.¹⁷³

Japanilaisessa yhteiskunnassa yhteisö oli tärkeämpi kuin yksilö: ryhmädynamiikan harmonian ylläpitämistä oman vapauden kustannuksella pidettiin hyveellisenä, ja yleisesti ottaen japanilaiset olivat hyvin tietoisia siitä, miten muut näkivät heidät. Sosiaalista koheesiota ylläpidettiin häpeän ja sosiaalisen isolaation avulla, mitkä saatettiin myös kohdistaa koheesiota rikkoneen yksilön perheeseen ja ystäviin. Historiallisesti äärimmäisin sosiaalisen järjestyksen palauttamiseksi tehty teko oli itsemurha uhrautumisen muodossa. Tällaista itsemurhaa, jota luonnehdittiin rationaaliseksi ja tietoiseksi teoksi, kutsuttiin *kakugo no jisatsuksi* eli ”ratkaisun itsemurhaksi” (*suicide of resolve*). *Samurait* eli Japanin

¹⁶⁸ Statistics Bureau 2018, 167.

¹⁶⁹ Russell 2017, 3.

¹⁷⁰ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 72.

¹⁷¹ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 73.

¹⁷² Harakiri/seppuku oli seremoniaalinen itsemurharituaali, jota suoritettiin feodaalisessa Japanissa hyvityksenä muun muassa häpeän, pelkuruuden tai epälojaalisuuden takia. Seppukun sai suorittaa vain tietyn arvoinen samurai. Buckley 2009, 448.

¹⁷³ Russell 2017, 2.

sotilasluokkaan kuuluvat olivat kuuluisimpia tämänlaisen itsemurhan tekijöitä: heidän suorittamansa itsemurha eli *seppuku*¹⁷⁴ oli yleensä lojaaliuden merkki, kunniakuolema tai tapa puhdistaa oma maine. Tarinat, joissa *samurai* suoritti itsemurhan kunniasyistä, oli tullut suosituksi teemaksi japanilaisessa viihdekulttuurissa.¹⁷⁵

Toinen traditionaalinen itsemurha oli rakastavaisten yhdessä tekemä itsemurha eli *shinju*, joka tarkoitti ”sydämen pohjasta” (*from depths of the heart*). *Shinjusta* oli useita erilaisia tarinoita, joissa nuoret rakastavaiset eivät saaneet vanhempiensa tai yhteiskunnan suostumusta ja yhdessä suorittaessaan itsemurhan he osoittivat rakkautensa toisiaan kohtaan kuitenkin toimimatta vanhempiensa tahdon vastaisesti.¹⁷⁶

Piispojen mukaan itsemurhia oli suoritettu ja suoritetaan edelleen oman syyttömyyden osoituksena, vaikkakin tällaiset tilanteet olivat erityistapauksia.¹⁷⁷ Itsemurhan nähtiin myös olevan tapa ottaa vastuu omista virheistään ja toimivan eräänlaisen anteeksipyyntönä. Tällaiset tapaukset eivät olleet enää modernilla ajalla yleisiä itsemurhaa koskevien asenteiden muutoksen takia, mutta traditiosta näkyi vielä jälkiä japanilaisessa kulttuurissa. Vaikka lääketieteeseen ja psykiatriaan pohjautuvat syyt koskien itsemurhaa olivat levinneet, monet japanilaiset ja jotkut psykiatritkin yrittivät vieläkin ymmärtää itsemurhia ”ratkaisun itsemurhan” -konseptin kautta. Tässä ajattelussa itsemurha siis nähtiin rationaalisena tekona ja yhtenä itsemääräämisoikeuden muotona toisin kuin modernissa psykiatriassa, jossa itsemurha nähtiin irrationaalisena ja yleensä masennuksesta tai psykoosista johtuvana. Japanilaisessa mediassa ja kirjallisuudessa toisinaan romantisoitiin sekä ihannoitiin itsemurhaa, mikä vaikutti japanilaisten suvaitsevaan asenteeseen itsemurhasta ja näkemykseen teon hyveellisyydestä.¹⁷⁸

Kulttuurillisten tekijöiden lisäksi taloudelliset tekijät vaikuttivat Japanin itsemurhien määrään, varsinkin 1990-luvun lopun useat taantumet, joiden seurauksena työttömyys nousi Japanissa. Vaikka useilla Aasian maista oli taloudellisia vaikeuksia, vain Japanissa itsemurhien määrä nousi huomattavasti lama-aikana ja pysyi korkeana taloudellisen nousukauden aikanakin. Työttömyys nousi taantumakautena ja oli korkea edelleen nuorien keskuudessa. Vakituisen kokopäivätyön löytäminen oli harvinaista nuorten keskuudessa ja he työllistyivätkin yleensä määräaikaisia pätkätoita: ilmiö oli niin yleinen, että näitä nuoria

¹⁷⁴ Piispat käyttivät sanaa *harakiri*, jota pidetään epäkohteliaampana terminä.

¹⁷⁵ Russell 2017, 2–3.

¹⁷⁶ Russell 2017, 3.

¹⁷⁷ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 57.

¹⁷⁸ Russell 2017, 3.

aloitettiin kutsumaan *freetereiksi*.¹⁷⁹ Valtionneuvoston kanslian mukaan vuonna 2001 *freetereitä* oli Japanissa 4,17 miljoonaa.¹⁸⁰ Lisäksi monet keski-ikäiset menettivät työnsä laman aikana: monilla oli velkoja eikä pystynyt elättämään perhettään työttömänä. Konkurssin julistuksen hakeminen ei myöskään ollut vaihtoehtona sen kulttuurillisen stigman takia. Japanilaisessa yhteiskunnassa oli tavallista tehdä koko työuransa samalle yritykselle ja japanilaisen sosiaalinen piiri koostui yleensä kollegoista. Työnsä menettänyt menetti samalla sosiaalisen verkostonsa, ja avun hakeminen oli vaikeata yhteiskunnassa, jossa tunteiden näyttäminen ja valittaminen nähtiin heikkoutena. *Karoshi* eli kuolema ylityöstä myös yleistyi laman aikana ja sen jälkeen, kun työntekijöitä vähennettiin ja jäljelle jääneet joutuivat tekemään pitempiä päiviä.¹⁸¹

Piispojen mukaan itsemurhaan johti useiden tekijöiden kasautuminen. Erilaiset tekijät, kuten fyysinen sairaus, taloudelliset vaikeudet, työttömyys, ylityöt, pahoinpitely ja seksuaalinen väkivalta, kasautuivat johtaen masennuksesta itsemurhaan.¹⁸² Tosin piispat epäröivät itsemurhan määritelmän yhteydessä, mikä tulisi lukea itsemurhaksi. Yleisesti ottaen itsemurha määriteltiin teoksi, jonka päätarkoituksena oli oman elämän päättäminen. Vapaa tahto oli piispojen mukaan merkittävä osa tekoa, minkä takia he eivät olleet varmoja, voitiinko masennuksesta tai addiktiosta johtuva itsemurha luetella itsemurhaksi: oliko teko syntynyt tekijän vapaasta tahdosta?¹⁸³ Samaa piispat epäilivät muidenkin itsemurhaan johtavien syiden kohdalla: itsemurhaan johtavat syyt olivat usein ulkopuolelta tulevan paineen aikaansaannosta, jolloin kuolema nähtiin ainoana ulospääsynä.¹⁸⁴

Itsemurhan tehneet olivat yhteiskunnan uhreja: ihmissuhteiden tulisi olla tärkein asia maailmassa, mutta sen sijaan ihmiset olivat rakentaneet yhteiskunnan, joka tuhosi ne. Itsemurhan perimmäisenä syynä oli piispojen mukaan talouteen keskittyvä yhteiskunta, joka ”katkaisee ihmisten väliset suhteet, syövyttää vähitellen naapurustojen tukea antavan ilmapiirin ja nyt jopa vaarantaa perhesuhteet”.¹⁸⁵ Itsemurha oli muuttunut yksilöä koskevasta ongelmasta sosiaaliseksi ja yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Muutosta ilmensi itsemurhaa koskevan termin vaihto: ennen käytettiin sanaa, joka viittasi itsensä murhaamiseen (*self-*

¹⁷⁹ Russell 2017, 4.

¹⁸⁰ Alexy & Ronald 2011, 11.

¹⁸¹ Russell 2017, 4.

¹⁸² Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 73.

¹⁸³ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 57.

¹⁸⁴ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 73.

¹⁸⁵ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 60.

murder), mutta nykyaikana oli yleistynyt sana, jolla viitattiin omaan kuolemaan murhan sijaan (*self-death*).¹⁸⁶

Toisaalta piispat totesivat, että Japanissa toimittiin poliisien keskuudessa ja sitoutumattomissa ryhmissä aktiivisesti itsemurhien ehkäisyn puolesta muun muassa puhelinneuvonnan avulla (*Life Line*).¹⁸⁷ Viimeisten vuosikymmenien aikana hallitus ja yksityinen sektori olivat myös ottaneet käyttöön erilaisia ehkäisymenetelmiä: vuonna 2006 tuli voimaan laki (*Basic Law on Suicide Countermeasures*), jossa määrättiin kattavasti itsemurhan ehkäisymenetelmät ja laki tarjosi samalla mahdollisuuden laaja-alaiseen tukijärjestelmään itsemurhan tehneiden omaisille.¹⁸⁸ Vuonna 2009 tuli voimaan uusia linjauksia kuten työttömyysturvan laajentaminen sekä tiukemmat määräykset koskien määräaikaista työllistämistä.¹⁸⁹ Japanin valtion virasto kampanjoi vuonna 2010 maaliskuussa ja syyskuussa itsemurhan ehkäisyksi maanlaajuisissa televisiomainoksissa sekä kampanjoissa, ja itsemurhien määrä laski kampanjointeja seuraavissa kuukausissa 7,3% (huhtikuu) ja 5,3% (lokakuu).¹⁹⁰ Japanin itsemurhien määrä laski alle 30 000 vuonna 2012, josta alkaen määrä jatkoi laskemista.¹⁹¹

Piispat kielsivät itsemurha katolisen uskon vastaisena tekona ja syntinä: Jumala oli antanut elämän lahjaksi ja näin elämän ottaminen oli Jumalan tahdon vastaista. Piispat viittasivat Johannes Paavali II ensyklikaan *Evangelium vitae*en itsemurhan kieltäessään.¹⁹² Ensyklikassa paavi käsitteli elämän pyhyyttä ja vahvisti katolisen kirkon kantaa murhasta, itsemurhasta, abortista, eutanasiasta ja kuolemanrangaistuksesta. Itsemurhaa kuvailtiin ensyklikassa ”moraalisesti paheksuttavaksi” ja Johannes Paavali II vertasi tätä murhaan.¹⁹³ Toisaalta piispat myönsivät, että katolisen kirkon kanta itsemurhasta kuolemansyntinä oli kylmä, tuomitseva ja syrjivä. He katuivat tätä näkemystä ja kehottivat kaikkia katolilaisia ”tarjoamaan hautajaismessuja ja rukouksia menehtyneille, jotka tarvitsevat Jumalan armon ja anteeksiannon, ja läheisensä menettäneille lohtua ja rohkaisua”.¹⁹⁴ Piispat näkivät itsemurhat tärkeänä aiheena ja niihin keskittyvä tutkimus oli välttämätöntä.¹⁹⁵

¹⁸⁶ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 73.

¹⁸⁷ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 60.

¹⁸⁸ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 72; Motohashi 2012, 1283.

¹⁸⁹ Russell 2017, 5.

¹⁹⁰ Motohashi 2012, 1283.

¹⁹¹ Russell 2017, 5.

¹⁹² Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 59; Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 74.

¹⁹³ John Paul II 1995, 66.

¹⁹⁴ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 59–60, 62; Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 75.

¹⁹⁵ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 57.

3.3. Kuolemanrangaistus

Japani oli ollut ensimmäinen maa, jossa kuolemanrangaistus oli lopetettu – teloituksia ei suoritettu vuosien 810–1156 aikana – mutta nykyaikaisessa Japanissa kuolemantuomion lakkauttaminen ei näyttäisi olevan tapahtumassa lähiaikoina. Japani oli USA:n lisäksi, lukuun ottamatta New Jersey ja New Mexicon osavaltioita, ainoa demokraattinen ja teollistunut maa, jossa oli vielä käytössä kuolemanrangaistus.¹⁹⁶

Kuolemanrangaistuksen pystyi saamaan Japanissa 18 eri rikoksesta, mutta käytännössä sen sai vain taposta, ryöstöstä, joka aiheutti kuoleman tai ryöstön yhteydessä tapahtuneesta raiskauksesta, joka aiheutti kuoleman. Kuolemantuomio annettiin harvemmin ennen 2000-lukua, ja se tavallisesti annettiin useammasta taposta tuomitulle. Kuitenkin viimeaikaisen käytännön mukaan kuolemanrangaistusta oli aloitettu antamaan yhdestä taposta, minkä seurauksena kuolemaan tuomittujen määrä nousi Japanissa: vuonna 2004 kuolemanrangaistus annettiin 15 henkilöä ja vuonna 2007 määrä oli jo 23.¹⁹⁷ Kuolemaan tuomittujen vankien määrä melkein kaksinkertaistui 12 vuoden aikana: vuonna 2004 kuolemaan tuomittuja vankeja oli 68, mutta määrä oli kasvanut vuoteen 2016 mennessä 128 vankiin.¹⁹⁸ Myös kuolemaan tuomittujen vankien teloitusten määrä kasvoi, vaikkakin tuomittujen määrä oli huomattavasti enemmän. Vielä 2000-luvun vaihteessa teloituksia tapahtui muutama vuodessa, mutta vuonna 2006 neljä vankia hirtettiin¹⁹⁹, vuonna 2007 yhdeksän ja vuonna 2008 teloituksia oli yhteensä 15.²⁰⁰ Teloitusten ja kuolemaan tuomittujen huomattavan määrällisen eron selitti se, että Japanissa oikeusministerin täytyi erillisesti valtuuttaa tuomion täytäntöönpano. Nykyisen kuolemantuomio-politiikan selitti valtion instituutioiden, kuten syyttäjänviraston, ”halukkuus” kuolemanrangaistukselle rikoksista, joista aikaisemmin niitä ei annettu, ja tuomioistuimen alttius vastata myöntävästi tähän halukkuuteen. Samalla oikeusministerien kanta koskien kuolemantuomiota vaikutti teloitusten määrään, mikä vaihteli eri ministerien kausilla.²⁰¹

Japani oli saanut kansainvälistä kritiikkiä taipumattomasta asenteestaan koskien kuolemanrangaistusta, mutta valtio puolusti käytännön säilyttämistä: hallitus ei voinut lakkauttaa kuolemanrangaistusta sen saaman kansansuosion takia.²⁰² Japanin

¹⁹⁶ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 67; Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 77; Sato 2014, 21.

¹⁹⁷ Sato 2014, 21–22.

¹⁹⁸ Statistics Bureau 2019, 28-13; Sato 2014, 21–22.

¹⁹⁹ Japanissa ainoa täytäntöönpanotapa kuolemanrangaistukselle oli hirttäminen.

²⁰⁰ Sato 2014, 22.

²⁰¹ Sato 2014, 22–23.

²⁰² Sato 2014, 23.

valtionneuvoston kanslian vuoden 1999 kysely²⁰³ osoittikin, että noin 80% japanilaisista kannatti kuolemanrangaistusta.²⁰⁴ Vuonna 2009 määrä oli noussut noin 86%, mutta vuoteen 2014 mennessä määrä oli laskenut takaisin 80%.²⁰⁵ Japanin hallitus nojautuikin kansansuosioon vuonna 2008 vastatessaan Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvostolle koskien valtion kantaa kuolemanrangaistuksen lakkauttamisesta. Kansansuosioon nojautui myös entinen oikeusministeri Seiken Sugiura²⁰⁶, vaikka hän ei kannattanut kuolemanrangaistusta uskonnollista syistä, ja Japanin korkein oikeus, vaikka korkeimman oikeuden tuomarit olivat huolissaan Japanin eriytymisestä kuolemanrangaistuksen kansainvälisestä kehityssuunnasta.²⁰⁷ Japanin katolisen kirkon piispat eivät kuitenkaan nähneet kansansuosiota validina syynä kuolemanrangaistuksen säilyttämiseen, koska julkinen mielipide ei itsessään vastannut eettisiä normeja.²⁰⁸ Valtioneuvoston kanslian teettämiä kyselyitä oli myös kritisoitu kysymyksien ongelmallisuuksien takia.²⁰⁹

Kuolemanrangaistuksen kannatuksen syiksi piispat luettelivat muun muassa ajattelutavan ”kuolema ansaitsee kuoleman”, uhrin läheisten tarpeen koston sekä uskon siihen, että kuolemanrangaistus ehkäisisi rikollista käyttäytymistä. Kuolemanrangaistuksen nähtiin myös suojelevan yhteiskuntaa estämällä vaarallisten ihmisten vapaana oleminen.²¹⁰ Kansan myönteistä kannatusta koskien kuolematuomiota selitti myös käytännön harjoittamisen salassapito. Vasta vuonna 2007 julistettiin ensimmäistä kertaa kuolemaan tuomittujen nimet ja rikokset teloitusjälkeen. Ennen tätä teloitukset ilmoitettiin sanomalehdissä parilla lauseella. Tämän lisäksi ei ole edelleen virallista tietoa kuolemaan tuomittujen teloitusprosessista, vankien kohtelusta tai teloituskustannuksista. Kuolemanrangaistukseen liittyvien toimintojen salassapidon seurauksena japanilaisilla oli hyvin abstrakti käsitys siitä, mitä rangaistus piti sisällään.²¹¹

Katolinen kirkko opetti, että nykyaikaisen rangaistusjärjestelmän takia oli mahdollista estää toistuvaa rikollista käyttäytymistä sekä varmistaa yhteiskunnallinen turvallisuus ilman

²⁰³ Valtioneuvoston kanslian teettämiä kyselyitä koskien kuolemanrangaistusta ei ole käännetty muille kielille. Alkuperäiset kyselyt: [<https://survey.gov-online.go.jp/h26/h26-houseido/2-2.html>].

²⁰⁴ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 67.

²⁰⁵ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 77; Sato 2014, 25.

²⁰⁶ Japanin oikeusministerinä vuosina 2005–2006.

²⁰⁷ Sato 2014, 23–24.

²⁰⁸ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 77.

²⁰⁹ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 77; Sato 2014, 188.

²¹⁰ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 68.

²¹¹ Sato 2014, 25.

kuolemanrangaistusta.²¹² Katoliset piispat kannattivat rangaistusjärjestelmää – rikollinen oli vastuussa rikoksestaan – mutta kuolemanrangaistuksella ei ollut sijaa perustuslaillisessa yhteiskunnassa. Piispat viittasivat Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen vuonna 1989 julkaisemaan sopimukseen²¹³ kuolemanrangaistuksen lakkauttamisesta. Japani oli kuitenkin vastustanut sitä ja kieltäytyi allekirjoittamasta sopimusta. Piispat yhtyivät näkemykseen, että yhteiskunta ei ratkaissut mitään teloittamalla syyllistä vaan uhrien ja omaisten ihmisoikeuksia tulisi ajatella tarkemmin. Tällä piispat viittasivat siihen, että he eivät uskoneet uhrien ja uhrien läheisten kärsimyksen päättyvän syyllisen kuolemassa. Piispat eivät myöskään uskoneet vain kuolemanrangaistuksen estävän toistuvaa rikollista käyttäytymistä tai kuolemanrangaistuksen toimivan rikollisuutta ehkäisevänä tekijänä. Piispat jatkoivat, että vankiloista karkaaminen oli tehty hyvin vaikeaksi, ja jos vanki onnistuikin karkaamaan, eläminen pakolaisena lainmukaisessa yhteiskunnassa oli lähes mahdotonta.²¹⁴

Oli luonnollista, että rikoksia rangaistiin, mutta piispojen mukaan oli myös tärkeää pohtia, minkälainen rangaistus kuntoutti ja suojeli ihmisten turvallisuutta. Rangaistuksen tarkoitus ei ollut ”uhrien ja heidän läheistensä tyydyttäminen tai yhteiskunnan vihan rauhoittaminen” vaan sen tarkoituksena oli rikollisten rangaistus sekä rikollisten kuntoutus ja sopeuttaminen takaisin yhteiskuntaan. Kuolemanrangaistus riisti rikollisten mahdollisuuden katumukseen, sovituksen sekä kuntoutukseen. Kuolemanrangaistuksen kohdalla tuli myös muistaa, että ihmisiä oli tuomittu vääristä rikoksista. Jos syytön tuomittiin kuolemanrangaistukseen, mahdollisuus korjata virhe oli todennäköisesti mahdotonta.²¹⁵ 1980–1990 -lukujen vaihteessa ei tapahtunut teloituksia Japanissa, koska neljä kuolemaan tuomittua vankia oli vapautettu uuden oikeudenkäyntiprosessin takia.²¹⁶

Piispat kirjoittivat, että ”elämä ja kuolema ovat Jumalan käsissä” eikä ihmisillä ollut auktoriteettia toisen elämän ottamiseen. Piispojen mukaan näkemystä tuki Kainin ja Abelin tarina, jossa Jumala merkitsi Kainin hänen tapettuaan veljensä Abelin: merkin tarkoituksena oli varoittaa muita tappamasta Kainia.²¹⁷ Tarinan nähtiin kieltävän kuolemanrangaistus. Samalla kuolemanrangaistus riisti ihmisten mahdollisuuden itsensä kehittämiseen ja piispat painottivatkin ihmisoikeuksien rinnalla rakkauden ja anteeksiannon merkitystä: anteeksiannossa näytettiin ihmiskunnan todellinen kunnia. Piispat viittasivat Johannes Paavali

²¹² Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 76.

²¹³ United Nations’ General Assembly 1989.

²¹⁴ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2001, 68; United Nations 2019, IV 12.

²¹⁵ Catholic Bishops’ Conference of Japan 2017, 78.

²¹⁶ Sato 2014, 22.

²¹⁷ Raamattu 1992, 1 Moos. 4:1–16.

II vuoden 1999 puheeseen, jossa hän vetosi valtioiden johtajia löytämään kansainvälinen yksimielisyys kuolemanrangaistuksen lakkauttamisen puolesta.²¹⁸ Johannes Paavali II oli jo *Evangelium Vitaessa* argumentoinut kuolemanrangaistusta vastaa.²¹⁹ Vuonna 2018 katolisen kirkon katekismukseen tehtiin muutos koskien kuolemanrangaistusta, minkä myötä kuolemanrangaistus muuttui ehdottomasta välttämättömyydestä ei-hyväksytyksi käytännöksi.²²⁰

²¹⁸ Catholic Bishops' Conference of Japan 2001, 69–70; John Paul II 1999.

²¹⁹ John Paul II 1995, 27, 40, 56.

²²⁰ Catholic Bishops' Conference of Japan 2017, 76; New revision of number 2267 of the Catechism of the Catholic Church on the death penalty – Rescriptum "ex Audientia SS. mi" 2018.

IV Johtopäätökset

Japanin katolisen piispainkonferenssin kannanotot yhteiskunnallisiin aiheisiin ja ongelmiin olivat toisaalta hyvin kriittisiä, mutta toisaalta piispat olivat ymmärtäväisiä. Japanilaiset itsessään eivät olleet arvostelun kohteina vaan yhteiskunta. Taloudelliset prioriteetit, tehokkuuden ihannoiti ja sosiaalisen statuksen tavoittelu olivat vaikuttaneet negatiivisesti perinteisiin yhteiskuntarakenteisiin, ja he näkivät muutokset eräänlaisina arvojen eroosioina.

Japanin katolisen kirkon piispat pitivät avioliittoa Jumalan tahtona ja oleellisena Jumalan luomistyön jatkamisen kannalta, minkä takia he olivat huolissaan avioiän noususta, avioliittojen vähenemisestä sekä avioeroista. Avioiän nousu ei sinänsä ollut ongelma, mutta usein avioliiton viivästyttäminen johti avioliittottomuuteen, joka oli yleistynyt ilmiö Japanissa. Vielä vuonna 1970 avioliittoja solmittiin yli miljoona, mutta 2000-luvulle tultaessa määrä oli laskenut huomattavasti, ja vuonna 2017 avioliittoja solmittiin lähes puolet vähemmän kuin vuonna 1970. Aviottomuuteen vaikutti individualisaatio, jonka myötä sosiaalinen velvoite avioitua heikkeni.

Naisten osalta aviottomuus johtui halusta olla osana työelämää ja siitä, että avioliitossa naisilla olisi mahdollisesti kaksinkertainen työmäärä: töiden lisäksi naiselle jäi kodinhoito, koska miehet harvemmin tekivät kotitöitä. Piispat kehottivatkin miehiä jakamaan vastuuta naisten kanssa kotitöiden osalta sekä muuttamaan heidän asennettaan koskien ”miehen työtä”. Tämä dynamiikka, jossa miehiä ohjeistettiin auttamaan ja ymmärtämään naisia, ja naiset tarvitsivat apua ja ymmärrystä väritti piispojen näkemystä avioliitosta sekä miesten ja naisten välisestä suhteesta.

Avioerojen kasvuun liittyviä tekijöitä oli asennemuutokset sekä yhteiskunnan taloudelliset prioriteetit. Individualisaatio, avioliittokäsityksen ja sukupuolisuhteiden muutokset sekä ajan puute työn takia olivat vaikuttavia tekijöitä avioerojen lisääntymiseen. Asennemuutokset koskien avioliittokäsitystä näkyi varsinkin nuorten japanilaisten keskuudessa. Individualisaation myötä oma kokemus onnellisuudesta ja tunneperäinen hyvinvointi nousivat tärkeiksi elementeiksi. Avioerojen kasvu voitiinkin näin tulkita tarkoittavat perhe-elämän ja avioliiton tärkeyden kasvamista yksilötasolla eikä perhe-elämän eroosiona.

Individualisaatio näkyi varsinkin naisten elämässä: elinajanodotteen kasvaminen noin 30 vuodella antoi naisille aikaa muullekin kuin kotitalouden ja lapsien hoitoon. Piispat painottivat naisten roolia avioeroissa ja heidän mukaan avioliitot haurastuivat, koska naiset keskittyivät muuhunkin kuin perheeseen. Tasa-arvoistumisen myötä naisten itsenäisyys ja

taloudellinen omavaraisuus kasvoivat ja avioliittoa ei enää käsitetty ehdottomaksi elämisen kannalta tai edes tarpeelliseksi. Toisaalta piispat painottivat myös yhteiskunnallisten normien roolia ja ”yhteiskunnallisten itsekkäiden arvojen” vaikutusta avioliittojen haurastumiseen ja avioparien erilleen ajamiseen.

Piispat eivät hyväksyneet avioeroa. Avioliitto oli täynnä ylä- ja alamäkiä, jotka saattoivat johtaa avioparin väärälle tielle eli avioeroon. Tämä ei ollut hyväksyttyä vaan avioparin tulisi kaikin keinoin yrittää ylläpitää avioliittoaan. Piispojen mukaan kasteen ottaneet olivat kasteessa hyväksyneet mahdollisen kärsimyksen elämässään eli tällöin heidän tulisi myös hyväksyä vastoinkäymiset avioliitossa ja keskittyä liiton ylläpitämiseen. Piispojen käsitys kasteen merkityksestä liittyi vahvasti marttyyri-ihanteeseen. Piispoille kaste sekä avioliitto, avioliitto sekä kärsimys ja marttyyrius olivat yhteen sidottuja ja erottamattomia toisistaan. Käsitys siitä, että kastetut eivät voineet ottaa avioeroa poissulki suurimman osan japanilaisista, joka toisaalta heikensi piispojen argumenttia avioerosta. Avioeron jyrkästä vastustuksesta huolimatta piispat myös katuivat katolisen kirkon tuomitsevaa asennetta niitä kohtaan, jotka olivat hankkineet avioeron: piispojen mukaan kirkolla oli missio hyväksyä kaikki ihmiset heidän menneisyydestään riippumatta, ja kirkon tulisi osallistua eronneen henkilön uuteen elämään.

Seksuaalisuus ja seksi oli osa ihmisen elämää: ne olivat Jumalan siunaus ihmiskunnalle ja saivat täyttymyksen avioliitossa eli avioliiton ulkopuolinen seksi oli poissuljettu kokonaan. Seksuaalisuutta ei ollut erotettu lisääntymisestä, mutta piispat eivät myöskään nähneet sitä pelkästään suhteessa lisääntymiseen. Koska katolinen kirkko oli kieltänyt ehkäisymenetelmien käytön — lukuun ottamatta luonnollisia menetelmiä — avioparien tulisi ottaa huomioon mahdollinen raskaus ja lapsen saaminen. Piispojen mukaan japanilaisessa yhteiskunnassa seksuaalisuus oli vääristetty ja seksi oli erotettu lisääntymisestä, mikä oli johtanut seksin kaupallistumiseen ja aborttien määrän kasvuun tehden Japanista ”abortti taivaan”. Piispat kielsivät abortin sekä ehkäisymenetelmät, koska lapsi oli Jumalan lahja ja lapsen ihmisoikeudet tulisi ottaa huomioon tämän olemassaolosta alkaen. Piispat kehottivatkin harkitsemaan uudelleen avioliiton olennaista merkitystä ihmiskunnalle, naisen ja miehen välistä suhdetta sekä lasten merkitystä Jumalan lahjoina.

Vaikka piispat painottivat avioliiton sekä siihen sidotun seksuaalisuuden tärkeyttä ihmisille, he kuitenkin hyväksyivät erilaiset elämänvalinnat. Piispat eivät kuitenkaan sen enempää avanneet, että mitä nämä hyväksyttävät elämäntavat olivat tai mitä niihin sisältyi tai ei sisältynyt. He olivat painottaneet useaan otteeseen, että seksuaalisuus, seksi ja

lisääntyminen olivat osa avioliittoa ja samalla implisiittisesti osoittaen, että nämä elementit eivät kuuluneet avioliiton ulkopuolelle.

Piispojen mukaan perhe oli yksi tärkeimmistä asioista ihmiselle: perhe oli osa ihmisen elämää yleensä tämän koko elämänkaaren ajan ja ongelmat perheissä näkyivät muilla elämän osa-alueilla. ”Japanilainen standardi perhe” oli muuttunut toisen maailmansodan jälkeen useamman sukupolven perheestä, kahden lapsen ydinperheeseen ja 2000-luvulla yksi yleisimmästä ”perhemuodosta” oli tullut yhden hengen kotitalous. Perhekokojen pientymisen syynä piispat näkivät ”muutaman lapsen trendin” ja ajattelutavan, että avioliitossa ei ollut tarpeellista saada lapsia. Myös ympäristön taakan lieventäminen ja liikakansoitus selitettiin syynä lapsettomuuteen.

Piispat eivät kannustaneet mahdollisimman monen lapsen hankkimiseen vaan pitivät tätä vastuuttomana, mutta samalla he pitivät lapsettomuutta tai muutaman lapsen hankkimista ihmisluonnon vastaisena. Näiden näkemysten ristiriitaisuus näyttää ilmentävän vanhan ja uuden yhteentörmäystä: katolisen kirkon traditionaalisten perinteiden ja nykyaikaisen modernin ajattelun kohtaamista, joka näkyi pitkin Yhteiskunnallisten rakenteiden muutoksen - lukua.

Japanin väestön vanheneminen oli keskeinen yhteiskunnallinen ongelma, johon ei ollut löydetty ratkaisua. Piispojen mukaan eläkeikään tultaessa työntekijät siirrettiin lähes mekaanisesti työelämästä ja samalla poissuljettiin yhteiskunnasta. Siirtymä tuottavasta kansalaisesta hoidonalaiseksi eläkeiässä vaati arvojen ja elämäntarkoituksen muutosta. Kysymys siitä, kenen vastuulla oli vanhuksien hoito, nousi esille. *Ie*-perhemallissa vastuu oli nuoremmalla sukupolvella, varsinkin naisilla, mutta perhejärjestelmän purkamisen jälkeen vastuu oli hitaasti siirtynyt perheen ulkopuolelle ja piispojen mukaan valtion sekä paikallisten tahojen tuki oli tullut tarpeelliseksi. Piispat halusivat, että perheeseen kohdistettua taakkaa kevennettäisiin, mutta heillä oli edelleen oletuksena suuri perhe, jossa nuorempi sukupolvi hoiti vanhempiaan.

Myös katolisen kirkon tuli osallistua eläkeläisten elämään: piispat näkivät kirkon toimivan eräänlaisena siltana vanhuksien sekä nuorempien sukupolvien ja yhteiskunnan välillä. Kirkko pystyi tarjoamaan eläkeläisille mahdollisuuden osallistua erilaisiin aktiviteetteihin, joiden avulla pyrittiin estämään vanhuksien erakoitumista ja lieventämään yksinäisyyttä.

Piispat arvostelivat yhteiskuntaa epäinhimillisyydestä koskien vanhempien henkilöiden sivuuttamisesta yhteiskunnasta vain sen takia, koska eläkeläiset eivät enää tuottaneet

yhteiskunnallista ”hyvää”. Toisaalta piispat näkivät tämän myös eräänlaisena siunauksena. Koska eläkeläiset eivät olleet enää velvollisia tuottamaan yhteiskunnallista ”hyvää”, heillä oli aikaa omille harrastuksille. Uuden elämäntarkoituksen, *ikigain*, löytäminen nähtiin välttämättömänä, jotta eläke olisi mielekäs, ja kunnat tarjosivatkin erilaisia vaihtoehtoja niin sanotuissa *ikigai*-keskuksissa. Piispat näkivät eläkeiän olevan aikaa, jolloin valmistauduttiin Jumalan kohtaamiseen kuolemassa. Vaikka eläkeläisillä ei enää ollut annettavaa tehokkuuden ja utilitarismin näkökulmasta, piispojen mukaan vanhuksilla oli elämäkokemusta ja viisautta, joiden avulla voitaisiin saada ratkaisuja erilaisiin ongelmiin. Vanhukset olivat myös tie inhimillisyyteen nykyisessä epäinhimillisessä yhteiskunnassa, eikä heitä tulisi poissulkea yhteiskunnasta: vanhuus ei merkinnyt ihmisarvon katoamista.

Japanissa oli laitonta eutanasian muodoista vain lääkärin avustama itsemurha. Laillisia eutanasian muotoja oli toimenpiteet, joissa perimmäisenä tarkoituksena ei ollut kuoleman tuottamus. Jos toimenpiteet johtivat potilaan kuolemaan, niiden laillisuus tai laittomuus arvioitiin tapauskohtaisesti. Aktiivisesta eutanasiasta ei ollut vielä päästy yhteisymmärrykseen, mikä toisaalta aiheutti ongelmia lääkäreille, omaisille ja potilaille. Piispat hyväksyivät ainoastaan passiivisen eutanasian eli hoidon lopettamisen potilaan pyynnöstä, ja tämä oli hyväksyttyä ainoastaan sen takia, että potilaan ihmisoikeuksia kunnioitettiin, ja jokaisella oli oikeus arvokkaaseen kuolemaan. Arvokas kuolema oli tiukasti kudottu saattohoitoon ja piispat pitivät tätä ainoana oikeana hoitomuotona terminaalipotilaille. Piispojen positiivinen näkemys saattohoidosta perustui vahvasti ajatukseen elämän pyhydestä ja koskemattomuudesta, mutta myös saattohoidon kristilliset juuret vaikuttivat näkemykseen. Piispojen mukaan aktiivisen eutanasian hyväksyvät tahot eivät kunnioittaneet ihmiselämää ja he olivat tulkinneet väärin valinnanvapauden.

Itsemurha olivat vakava yhteiskunnallinen ongelma Japanissa. Nuorien japanilaisten keskuudessa näkemys itsemurhasta oikeutettuna tekona ja luonnollisena tapana päättää oma elämä oli korkea, mikä näkyikin tilastoissa: itsemurhien määrä oli noussut alle 34-vuotiaiden ryhmässä, mutta vähentynyt keski-ikäisten ja vanhuksien parissa. Itsemurhalla oli pitkä historia Japanissa ja kulttuurilliset tekijät vaikuttivat japanilaisten suvaitsevaan näkemykseen. Itsemurha oli toisinaan romantisoitu japanilaisessa viihdekulttuurissa: *samurain* toimittama rituaalinen itsemurha *seppukun* muodossa ja rakastavaisten tekemä itsemurha olivat suosittuja kirjallisuudessa. Itsemurhien positiivinen kuvaus vaikutti japanilaisten suvaitsevaan asenteeseen itsemurhasta ja näkemykseen teon hyveellisyydestä.

Näkemyksistä itsemurhasta rationaalisen ja tietoisena tekona oli heikentymässä, kun itsemurhaa johtaneet tekijät olivat useimmiten masennus tai erilaiset riippuvuudet. Tämä aiheutti epäröintiä piispojen parissa itsemurhan määrittelystä. Piispoille itsemurha oli vapaasta tahdosta suoritettu teko, jonka päätarkoituksena oli kuolema. Masennuksesta tai riippuvuuksista johtuva itsemurha ei ollut heidän mukaan vapaasta tahdosta suoritettu, minkä seurauksena tekoa ei pystytty määrittelemään itsemurhaksi. Sama ongelma oli muidenkin itsemurhaa johtavien tekijöiden, kuten työttömyys, köyhyys tai trauma, jotka olivat ulkopuolelta tulevia paineita. Piispojen mukaan itsemurhan tehneet olivat yhteiskunnan uhreja. Itsemurhan sijaan tekoa tulisi kutsua termillä, jossa ei oletettu teon olevan rationaalinen ja vapaasta tahdosta toimitettu: itsemurha ei ollut vapaaehtoinen teko vaan se oli ilman vapaata tahtoa, painostuksesta johtuva teko.

Katolisen kirkon opetusten mukaan itsemurha oli syntiä. Näkemys itsemurhasta oli kuitenkin hellittänyt huomattavasti Japanin katolisen kirkon piispoilla ja erosi katolisen kirkon näkemyksistä hieman. Teko oli edelleen kielletty ja syntinen, mutta piispat katuivat kirkon tuomitsevaa ja syrjivää kantaa.

Japani oli yksi ainoista teollistuneista ja demokraattisista maista, joissa kuolemanrangaistus oli vielä voimassa 2000-luvulla. Valtio perusteli kantaansa pitäen tuomio käytössä sen saaman kansansuosion takia. Piispat eivät pitäneet perustelua oleellisena, koska yleinen mielipide ei vastannut eettisiä normeja, varsinkaan kirkon. Heidän mukaansa kuolemanrangaistuksella ei ollut sijaa perustuslaillisessa yhteiskunnassa. Tuomiolla ei myöskään ollut tarkoitusta yhteiskunnassa, jossa vankiloista pakeneminen ja pakolaisena eläminen oli käytännössä mahdotonta. Piispat kannattivat rangaistusjärjestelmää ja rikoksesta annetun tuomion tulisi olla rangaistus rikolliselle, mutta samalla rikolliselle tulisi antaa mahdollisuus katumukseen, sovitukseen ja kuntoutukseen. Kuolemanrangaistus riisti nämä rikolliselta.

Piispat olivat ehdottomia elämään ja kuolemaan liittyvissä teemoissa, lukuun ottamatta luonnollista ehkäisyä. Elämä oli Jumalan lahja, johon ei saanut puuttua. Eutanasia, kuolemanrangaistus, abortti, ja itsemurha olivat kiellettyjä käytäntöjä. Yhteiskunnallisten rakenteiden kohdalla piispat eivät olleet niin ehdottomia kuin elämään ja kuolemaan liittyvissä teemoissa, vaikkakin he olivat joissain kohdin erittäin kriittisiä. Piispat vaikuttivat olevan tienristeyksessä: toinen tie vei kohti traditiota, toinen kohti maallista modernia. He pitivät kiinni katolisen kirkon arvoista ja perinteistä, mutta samalla yrittivät sopeutua muuttuvaan maailmaan ja moderniin ympäristöön.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Painetut lähteet

(2005). *Katolisen kirkon katekismus*. [Helsinki]: [Vatikaani]: Katolinen tiedotuskeskus; Libreria Editrice Vaticana.

Internet-lähteet

(2019). Japan earthquake and tsunami of 2011. *Britannica Academic*. <https://academic-eb-com.libproxy.helsinki.fi/levels/collegiate/article/Japan-earthquake-and-tsunami-of-2011/544512> (luettu 27.4.2019).

Catholic Bishops' Conference of Japan (CBCJ) (s.a.). Catholic Church in Japan. *Catholic Bishops' Conference of Japan*. <https://www.cbcj.catholic.jp/english/japan/comt/> (luettu 16.12.2018).

Catholic Bishops' Conference of Japan (2001). Reverence for Life – A Message for the Twenty-First Century from The Catholic Bishops of Japan. *Catholic Bishops' Conference of Japan*. <https://www.cbcj.catholic.jp/2001/01/01/2700/#header> (luettu 5.12.2018).

Catholic Bishops' Conference of Japan (2012). Statistics of the Catholic Church in Japan 2012. Statistics. *Catholic Bishops' Conference of Japan*. <https://www.cbcj.catholic.jp/wp-content/uploads/2016/08/statistics2012.pdf> (luettu 16.3.2019).

Catholic Bishops' Conference of Japan (2017). Reverence for Life: A New Look. *Catholic Bishops' Conference of Japan*. <https://www.cbcj.catholic.jp/2017/06/06/13943/> (luettu 8.2.2019).

History. 1994–2016 (s.a.). Catholic Church in Japan. *Catholic Bishops' Conference of Japan*. <https://www.cbcj.catholic.jp/english/japan/history/1994-2016/> (luettu 20.3.2019).

The Constitution of Japan (1946). *Japanese Law Translation*. Ministry of Justice. <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?ft=1&re=2&dn=1&x=0&y=0&co=01&ia=03&ky=religion&page=11>

The Japan Society for Death with Dignity JSDD (2013). The Japan Society for Death with Dignity Newsletter No. 148. *Songenshi kyokai*. http://www.songenshi-kyokai.com/content/files/NewsletterPdf/JSDD_Newsletter_148.pdf (luettu 14.4.2019).

John Paul II (1995). Evangelium Vitae. *The Holy See*. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html (luettu 19.12.2018).

John Paul II (1999). Angelus. *The Holy See*. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/angelus/1999/documents/hf_jp-ii_ang_12121999.html (luettu 29.1.2019).

- Johnston, Wm. Robert (2018). Historical abortion statistics, Japan. *Johnston's Archive*.
<http://www.johnstonsarchive.net/policy/abortion/ab-japan.html> (luettu 22.4.2019).
- New revision of number 2267 of the Catechism of the Catholic Church on the death penalty – Rescriptum ”ex Audientia SS. mi”(2018). *The Holy See*.
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ladaria-ferrer/documents/rc_con_cfaith_doc_20180801_catechismo-penadimorte_en.html
 (luettu 17.4.2019).
- Ordinance for Enforcement of the Act on Ensuring Equal Opportunities for and Treatment of Men and Women in Employment (1986). *Japanese Law Translation*. Ministry of Justice.
<http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=2318&vm=04&re=01>
- The Organization for Economic Co-operation and Development OECD (2015). Pensions at a Glance 2015. OECD and G20 indicators. *OECDiLibrary*. https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/pensions-at-a-glance-2015_pension_glance-2015-en (luettu 27.3.2019).
- Raamattu (1992). *Uskonkirjat*. <http://raamattu.uskonkirjat.net/servlet/biblesite.Bible> (Luettu 29.1.2019)
- Religious Corporations Act (1951). *Japanese Law Translation*. Ministry of Justice.
<http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?ft=1&re=2&dn=1&x=0&y=0&co=01&ia=03&ky=religion&page=6>
- Sakamoto, Koremaru (s.a.). Religious Organizations Law. Encyclopedia of Shinto. *Kokugakuin University*.http://k-amic.kokugakuin.ac.jp/DM/dbSearchList.do?class_name=col_eos&search_condition_type=1&db_search_condition_type=4&View=2&startNo=1&focus_type=0&searchFreeword=Religious%20Organizations%20Law&searchRangeType=0 (luettu 14.3.2019).
- Shimamoto, Kaname (2001). Preface. Reverence for Life – A Message for the Twenty-First Century from The Catholic Bishops of Japan. *Catholic Bishops' Conference of Japan*. <https://www.cbcj.catholic.jp/2001/01/01/2700/#header> (luettu 5.12.2018).
- Statistics Bureau (2018). Statistical Handbook of Japan. Ministry of Internal Affairs and Communications. *Statistics Bureau*.
<http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/index.html#index-01> (luettu 9.2.2019).
- Statistics Bureau (2019). Japan Statistical Yearbook 2019. Ministry of Internal Affairs and Communications. *Statistics Bureau*.
<http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/68nenkan/index.html> (luettu 9.2.2019).
- Takami, Mitsuaki (2017). Preface to the revised and enlarged edition. Reverence for Life: A New Look. *Catholic Bishops' Conference of Japan*.
<https://www.cbcj.catholic.jp/2001/01/01/2700/#header> (luettu 8.2.2019).

United Nations (2019). 12. Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty. *United Nations. Treaty Collection*.
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-12&chapter=4&lang=en (luettu 29.1.2019).

United Nations' General Assembly (1989). Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty. *United Nations. Human Rights. Office of the High Commissioner*.
<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/2ndOPCCPR.aspx> (luettu 29.1.2019).

Kirjallisuus

Alexy, A. & Ronald, R. (2011). *Home and family in Japan: Continuity and transformation*. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York: Routledge.

Bestor, T. C., Lyon-Bestor, V. & Yamagata, A. (toim.) (2011). *Routledge handbook of Japanese culture and society*. London: Routledge.

Buckley, Sandra (2009). *Encyclopedia of contemporary Japanese culture*. London: Routledge.

Ion, A. Hamish (2003). The Cross Under Imperial Sun: Imperialism, Nationalism, and Japanese Christianity, 1845–1945. Mark R. Mullins (toim.), *Handbook of Christianity in Japan*. Leiden; Boston: Brill, 69–100.

Jansen, Marius B. (2002). *The making of modern Japan* (1st Harvard University Press pbk. ed.). Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.

Kai, Katsunori (2009). Euthanasia and death with dignity in Japanese law. *Waseda Bulletin of Comparative Law vol.27. Institute of Comparative Law. Waseda University*.
<https://www.waseda.jp/folaw/icl/public/bulletin/back-number21-30/> (luettu 10.4.2019).

Kena, Kirsti (1993). *Kaukoidän teologian näkökulmia: Korea, Japani ja Filippiinit*. Helsinki: [Suomalainen teologinen kirjallisuusseura].

LeBlanc, Robin M. (2011). The politics of gender in Japan. Bestor, T. C., Lyon-Bestor, V. & Yamagata, A. (toim.), *Routledge handbook of Japanese culture and society*. London: Routledge. 116–128.

Lützel, Ralph (2004). Demography. Josef Kreiner, Ulrich Möhwald & Hans Dieter Öhlschleger (toim.), *Modern Japanese Society*. Leiden: Brill, 15–61.

Mathews, Gordon (2013). Death and 'the pursuit of a life worth living' in Japan. Suzuki, Hikaru (toim.). *Death and dying in contemporary Japan*. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York: Routledge.

Meyer, Milton Walter (2009). *Japan: A concise history* (4th ed.). Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.

- Miyazaki, Kentarō (2003). The Kakure Kirishitan Tradition. Mullins, Mark R. (toim.), *Handbook of Christianity in Japan*. Leiden; Boston: Brill, 19–34.
- Motohashi, Yutaka (2012). Suicide in Japan. *The Lancet*, 379 (9823), 1282–1283.
- Mullins, Mark R. (2011). Between Inculturation and Globalization: The Situation of Catholicism in Contemporary Japanese Society. Doak, K. M. (toim.). *Xavier's legacies: Catholicism in modern Japanese culture*. Vancouver: UBC Press. 169–192.
- Russell, Roxanne (2017). Cultural influences on suicide in Japan. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 71(1), 2-5.
- Sato, Mai (2014). *The death penalty in Japan: Will the public tolerate abolition?* Väitöskirja. Wiesbaden: SpringerVS.
- Slater, David H. (2011). Social class and social identity in postwar Japan. Bestor, T. C., Lyon-Bestor, V. & Yamagata, A. (toim), *Routledge handbook of Japanese culture and society*. London: Routledge. 103–115.
- Takeda, Hiroko (2011). Reformin families in Japan. Family policy in the era of structural reform. Alexy, A. & Ronald, R. (toim), *Home and family in Japan: Continuity and transformation*. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York: Routledge.
- Thang, Leng Leng (2011). Aging and social welfare in Japan. Bestor, T. C., Lyon-Bestor, V. & Yamagata, A. (toim), *Routledge handbook of Japanese culture and society*. London: Routledge. 172–185.
- Vesterinen, Ilmari (2012). *Shintolaisuus: Japanin kansallisuskonto*. Helsinki: Gaudeamus.
- White, Merry (2011). Change and diversity in the Japanese family. Bestor, T. C., Lyon-Bestor, V. & Yamagata, A. (toim), *Routledge handbook of Japanese culture and society*. London: Routledge. 129–139.
- Öhlschleger, Hans Dieter (2004). Family. Josef Kreiner, Ulrich Möhwald & Hans Dieter Öhlschleger (toim.), *Modern Japanese Society*. Leiden: Brill, 351–386.